

Södertörns högskola | Institutionen för kommunikation, medier och it.

Kandidatuppsats 15 hp | Journalistik med samhällsstudier | Höstterminen 2012

”Det känns som att det är en
konflikt mellan kristna och
muslimer.”

– En kritisk diskursanalys av pressens
rapportering om böneutropen i Botkyrka 2012.

Av: Jenny Gustafsson och Nikita Zeiloth

Handledare: Mats Deurell

Examinator: Kristina Lundgren

Abstract

Studiens syfte är att undersöka hur pressen har rapporterat om böneutropen i Botkyrka år 2012. Analysenhet är nyhetsrapportering och i studien undersöks om det finns koloniala och orientalistiska tankestrukturer i tidningsartiklarna och därmed är postkolonial teori utgångspunkten. Vidare tas hänsyn till teorin om att medier kan påverka människors uppfattningar om verkligheten.

Den huvudsakliga frågeställningen är hur tidningar har skrivit om böneutropet i Botkyrka och denna besvaras med hjälp av ett antal underliggande frågeställningar: Vilken bild av islam ges i nyhetsartiklar om böneutropen i Botkyrka? Vilken bild av muslimer ges i nyhetsartiklar om böneutropen i Botkyrka? Hur uppstår en ”vi-och-dem-relation” i dessa nyhetsartiklar? Hur ser förslag till verklighetsbild ut i dessa nyhetsartiklar?

Frågorna besvaras med hjälp av Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, vilket innebär att vi tolkar ett mindre urval nyhetsartiklar. Diskursanalysen ska synliggöra maktrelationer och hur identiteter konstrueras. För att upptäcka relationen mellan skribent och läsare kompletteras studien med Bengt Nermans modell ”Textfabriken”, vilken också är relevant för att undersöka om medier har speglat händelsen eller konstruerat händelsen likt ett drama. Vidare kompletteras studien med en fokusgrupp för att även innefatta mottagares perspektiv.

Resultaten visar att journalister som rapporterar om böneutropen återger tidigare publicerade artiklars information. Fokus på händelsen förskjuts då medier förlitar sig på nyhetsbyrån *TT*:s uppföljning av den kristna tidningen *Dagens* första rapportering. Även texter som inte hänvisar till andra medier anspelar på en ursprunglig motsättning mellan kristna och muslimer som inte stämmer överens med den faktiska händelsen. Böneutropen handlar om ett medborgarförslag där huvudaktörer är Islamiska föreningen och Botkyrka kommun. Såväl muslimer som kristna blir stereotyper som relateras till händelsen på ett konfliktartat sätt. Fokusgruppen bekräftar tolkningar från diskurs- och textanalys. När *TT* inte längre rapporterar om händelsen och då tidningen *Kristdemokraten* kritiserar antagandet att kristna är emot böneutropen minskar rapporteringen.

Den huvudsakliga slutsatsen är att medier genom att hänvisa till varandra har konstruerat en händelse då kristna personer relateras till muslimska böneutrop. Framställningen visar en konflikt som synliggör hur koloniala identiteter reproduceras i maktrelationer där muslimer i flera exempel blir ”De Andra”.

Nyckelord: böneutrop, diskurs, Fairclough, muslim, orientalism, postkolonialism.

Populärvetenskaplig beskrivning

Vår studie är en kritisk diskursanalys som använder postkolonial teori för att granska hur tidningar rapporterat om böneutropen i Botkyrka 2012. Resultat visar att den dominerande utsagan inte stämmer överens med vad nyheten om böneutrop från början handlade om. Slutsatsen är att medier har gestaltat en händelse baserat på det svenska samhällets underförstådda normer som visar drag av koloniala tankestrukturer. Detta syns i analyser av språket i nyhetsartiklar från de undersökta tidningarna *Dagen*, *Mitt i Botkyrka/Salem*, *Södra Sidan*, *Sundsvalls Tidning*, *Svenska Dagbladet*, *Kristdemokraten* samt nyhetsbyrån *TT*.

Analyser visar en konflikt där koloniala identiteter upprepas då muslimer i flera exempel blir ”de andra som inte är som vi”. Vad studien säger kan användas till att ifrågasätta andra verklighetsbilder som ges av medier. Syftet är att skapa en vardaglig medvetenhet och en kritisk inställning som både journalister och läsare kan använda i mötet med medierna. Studien utgår från att samhället befäster sociala brister genom att upprepa de ojämlika maktrelationer som formades under kolonialtiden.

Resultaten visar också att journalister återanvänder information från tidigare publicerade artiklar. Därför är nyhetsartiklar i rapporteringen beroende av varandra. Första gången det skrevs om böneutropen i Botkyrka var i januari 2012 där lokala tidningar berättar att ett medborgarförslag lämnats in till kommunen. Förslaget kom från den Islamiska föreningen med en begäran om tillstånd att få sända ut böneutrop från moskéns minaret. I september samma år säger samhällsbyggnadsnämnden att det kan bli möjligt att få sända ut böneutrop och nyheten når allmänheten genom en morgontidning med kristen grund, *Dagen*. Tidningen relaterar kristna personer till muslimska böneutrop. Rapporteringen ändrar sedan karaktär över tid. I den första fasen uppger kommunen att böneutrop kan komma att accepteras och i en andra fas handlar rapporteringen om vilka konsekvenser detta böneutrop kan få. Senare gestaltas motsättning mellan muslimer och kristna. Medier förlitar sig på *TT*:s inledande rapportering, som i sin tur baseras på *Dagens* första artikel. Även tidningar som gör egna nyheter, utan direkta hänvisningar till andra medier, upprepar handlingen om en motsättning mellan kristna och muslimer genom att relatera kristna personer till muslimska böneutrop. När *TT* inte längre rapporterar om händelsen och *Kristdemokraten* kritiserar den allmänna nyhetsrapporteringen sjunker nyhetsvärdet och rapporteringen minskar.

Att mediebildens domineras av en konflikt bekräftas av läsare, då en samtalsintervju med fokusgrupp genomfördes för att komplettera forskarnas tolkningar. En deltagare som läst en artikel från lokaltidningen *Mitt i Botkyrka/Salem* uppfattar frågan om böneutrop som ett problem: ”Det känns som att det är en konflikt mellan kristna och muslimer”.

Förord

Vi som skriver denna uppsats studerar journalistik med samhällsinriktning idéhistoria. Därför har vi valt att sammanföra våra kunskaper inom idéhistoria med våra färdigheter i journalistik.

Lärdomarna från idéhistorian har fått oss att ifrågasätta våra roller som journalister. Med vår studie vill vi visa att det kan finnas underliggande värderingar i en till synes enkel formulering. Den kritiska inställningen behövs på dagens mediemarknad men också i tanken på journaliststudenter.

Vi drog fördel av att vara två författare genom att i undersökningen analysera var för sig. Detta resulterade i två separata tolkningar på samma empiriska material. Dessa skilda reflektioner jämfördes och sattes ihop till en helhet. Gällande arbetet med uppsatsen formulerades i tidigt stadium en preliminär plan som har ändrats i efterhand. Tomma sidor har fyllts på, stycken har strukits, rader har lagts till. Utkasten har kritiserats och korrigerats.

Nu har vi satt punkt.

Innehåll

1. Inledning	5
1.1 Bakgrund.....	5
2. Syfte och frågeställningar	7
3. Teoretisk utgångspunkt.....	8
3.1 Centrala begrepp	8
3.2 Tidigare forskning och litteraturgenomgång.....	11
3.3 Teoretiska ramar	12
3.3.1 Postkolonialism.....	12
3.3.3 Orientalism.....	15
3.3.4 Mediernas makt över tanken	15
4. Metod och material	17
4.1 Det empiriska materialet	17
4.2 Avgränsning	17
4.3 Urval.....	17
4.4 Översikt.....	19
4.5 Diskursanalys	20
4.5.1 Kritisk diskursanalys.....	22
4.5.2 Norman Faircloughs tredimensionella modell.....	22
4.5.3 Centrala analysverktyg.....	24
4.6 Komplettering till kritisk diskursanalys	25
4.6.1 Bengt Nermans modell Textfabriken	25
4.6.2 Fokusgrupp.....	26
4.7 Forskarens roll.....	27
5. Resultat.....	29
5.1 Tidslinje	30
5.2 Resultat redovisas i kronologisk ordning.....	31

5.2.1 Den första utsagan skrivs av en tidning med kristen grund	31
5.2.2 Senare tidningar hänvisar till tidningen Dagen och nyhetsbyrån TT.....	33
5.2.3 Jämförelsen böneutrop och kyrkklockor blir en skillnad.....	36
5.2.4 Betoningar förskjuter händelsens fokus	38
5.2.5 Det dominerande temat är konflikten mellan kristna och muslimer	39
5.2.6 Den dominerande utsagan får en motreaktion	40
5.2.7 Maktrelationer uttrycker sig på skilda sätt i olika tidningar	41
5.2.8 Sambandet mellan de granskade artiklarna och det totala urvalet.....	43
5.3 Deltagare i fokusgrupp sattes ihop i ett snöbollsurval	44
5.3.1 Fokusgruppens uppfattningar bekräftar tolkningar från diskurs- och textanalys	44
6. Slutsatser och Diskussion i tematisk disposition	46
6.1 Slutsats	46
6.1.1 Muslim blir motsats till kristen	46
6.1.2 Muslim blir motsats till svensk	48
6.1.3 Samhällets normer och mediers bestämda villkor påverkar vad texten säger	50
6.1.4 En bild av verkligheten skapas då texten möter läsaren	52
6.1.5 Studiens resultat bekräftar tidigare forskning	54
6.2 Förslag till vidare forskning.....	54
Källförteckning	56
Empiriskt material.....	56
Litteratur.....	57
Elektroniska källor	58
Bilagor.....	59
Bilaga 1	59
Bilaga 2	63
Bilaga 3	65
Bilaga 4	66

1. Inledning

Studiens övergripande syfte är att uppmuntra läsaren att vara en aktiv mediekonsument och journalisten att vara en aktiv mediekritiker. Intresset är att belysa konstruktionen av olika motsatspar i en mindre, lokal, händelse. Böneutropen i Botkyrka har ett forskningsvärde då det är ett specifikt exempel där det är troligt att medier har reproducerat stereotyper då mediedebatten har präglats av motsatspar. Därför undrar vi vad det är som orsakar att böneutropen i Botkyrka uppfattas som en konflikt och på vilka grunder. Vilken roll spelar medierna?

Studien gör inte anspråk på ett resultat som talar för alla händelser som berör islam i medieströmmarna och talar inte heller för samtliga medier gällande rapporteringen om böneutrop. Avsikten är inte att dra generaliserade slutsatser. Denna studie ska undersöka dikotomin i sju medier utifrån en specifik situation. Studien är en liten berättelse som kräver flera liknande små berättelser för att kunna göra anspråk på att helt stämma överens med verkligheten. Ur forskningssynpunkt bör mindre studier kompletteras med fler studier med tydligt fokus för att få en helhetsbild av det undersökta fenomenet. Som litteraturkritiker Ania Loomba säger bör enskilda studier inte sträva efter några former av generaliseringar utan all forskning ska dra fördel av att göra mindre men flera undersökningar.

Nedan följer ett citat av litteraturvetaren Peter Hulme som handlar om att ta avstånd från de stora berättelserna: ” /.../ Nu behövs mindre berättelser som uppmärksammar lokala topografier och därmed gör våra kartor mer fullständiga”¹. Denna studie kommer därmed att genomföras under förutsättning att fler små studier med tiden relateras till denna. Vår uppfattning är att endast flera studier som relaterar till varandra kan göra anspråk på en samlad helhetsbild som ligger nära verkligheten.

1.1 Bakgrund

När Ismail Okur, ordförande i Islamiska föreningen, i januari 2012 lämnar in ett medborgarförslag om böneutrop kommer frågan upp i Botkyrkas kommunstyrelse och kommunfullmäktige.

Föreningen begär tillstånd om att vid varje fredagsbön på ett givet klockslag, alternativt en fredag i månaden, få sjunga böneutrop från moskéns minaret. Böneutropet är på arabiska och inleds med de fritt översatta orden: “Gud är störst”.

---

¹ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Uppl 2. Stockholm: Tankekraft 2008, 240.

Lokaltidningen *Botkyrka/Salem* skriver den 24 januari 2012 att Botkyrka Islamiska förening har lämnat in ett medborgarförslag och att moskén kan bli först i Sverige med utrop. Den 28 januari skriver tidningen *Södra Sidan* att kommunfullmäktige ska se över förslaget. Först den 25 september konstaterar samhällsbyggnadsnämnden att det förbud mot böneutrop som finns i detaljplanen, då moskén byggdes, inte har stöd i lagen. Den Islamiska föreningen börjar hoppas på att deras förslag ska bli verklighet.

Ismail Okurs förslag får uppmärksamhet i svenska medier och konflikten mellan olika grupper är märkbar i såväl nyhetstexter som i åsiktstexter. Diskussionen fokuserar på tolerans, yttrandefrihet och religionsfrihet. Böneutropen sätts i förhållande till ringande kyrkklockor. Kritiken som framförs berör diskriminering av andra religiösa grupper i samhället, en tillbakagång för det sekulariserade samhället och något främmande för svensk kultur. Därför finns anledning att diskutera och undersöka om det har skapats motsatspar som baseras på stereotyper, samt förenklade bilder av individer och kulturer. Vi uppfattade att i rapporteringen om böneutrop i Botkyrka formades snabbt motsatser: ja eller nej till böneutrop, svenskar mot invandrare, kristna mot muslimer. Detta kunde man ta del av i såväl press som sociala medier.

2. Syfte och frågeställningar

I detta avsnitt förklaras studiens syfte och de frågeställningar som har formulerats utifrån det övergripande syftet.

Studiens syfte är att undersöka hur pressen har rapporterat om böneutropen i Botkyrka genom att analysera nyhetsartiklar. I studien undersöks om det finns koloniala och orientaliska tankestrukturer i de granskade artiklarna. Målet är att granska hur pressen beskriver islam och muslimer. Ett särskilt fokus ligger på om och i så fall hur muslimer framställs som ”De Andra” i förhållande till ett ”Vi”.

Huvudsaklig frågeställning:

Hur skriver tidningarna om böneutropet i Botkyrka år 2012?

För att besvara frågan ställer vi följande delfrågor till det empiriska materialet:

Vilken bild av islam ges i nyhetsartiklar om böneutropen i Botkyrka?

Vilken bild av muslimer ges i nyhetsartiklar om böneutropen i Botkyrka?

Hur uppstår en ”vi-och-dem-relation” i dessa nyhetsartiklar?

Hur ser förslag till verklighetsbild ut i dessa nyhetsartiklar?

3. Teoretisk utgångspunkt

I detta avsnitt förklaras centrala begrepp som används i studien. Vidare presenteras tidigare forskning och litteratur. Sedan redogörs för valda teoretiska utgångspunkter samt för och nackdelar med dessa. I studien används orientaliska och postkoloniala perspektiv. Dessutom används den teoretiska utgångspunkten att medier har en viss makt över hur människor uppfattar verkligheten.

3.1 Centrala begrepp

Nedan listas de begrepp som är centrala i studien. Förklaring består av definition av ordet samt hur dessa ord används i denna studie.

Muslim: När begreppen muslim eller muslimer används i denna studie menas de individer som praktiserar islam och/eller bekänner Allah som Gud.

Kristen: När begreppen kristen eller kristna används i denna studie menas de individer som praktiserar kristendom och/eller bekänner Kristus som Gud.

Icke-Muslim: Denna formulering syftar till de individer som inte är muslimer, det vill säga inte praktiserar islam och/eller bekänner Allah som Gud. I studien kommer det att framgå att begreppet svensk ofta är synonymt med icke-muslim. Varför det är så förklaras i Resultat och Diskussion.

Diskursordning: Diskurs är sociala relationer som uttrycks genom språket. Olika uppfattningar i samhället kan konkurrera eller samspela och då ingår dessa i en diskursordning. Huruvida en diskursordning är stabil eller under upplösning kan vi studera genom att synliggöra inbördes relationer i olika texter. Om en journalist sätter samman olika uppfattningar på ett nytt sätt bidrar journalisten till den egna diskursordningens förändringar. I annat fall reproduceras ett traditionellt sätt att se på världen².

Makt: Makt kan utövas över tanken. När ordet makt används i denna studie syftar innebörden till den symboliska makten som är kontroll över medvetande, föreställningar, uppfattningar. Medier har tre möjligheter till makt, vilka är: dagordningen, verklighetsbeskrivningen, samtalen³. Då det i denna studie talas om makt är även lingvisten Norman Faircloughs definition en utgångspunkt. Vad som

---

² Jorgensen Winther, Marianne och Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 76ff.

³ Nord, Lars och Strömböck Jesper. *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur, 2004, 343f.

är centralt är att makten, detta tankemonopol, utövas av dominerande grupper mot minoriteter i samhället⁴.

Ideologi: Ideologi handlar inte bara om politiska idéer utan begreppet täcker alla mentala ramar. Flera aspekter ryms inom detta ramverk: våra uppfattningar, idéer, sätt att uttrycka vårt förhållande till omvärlden⁵. Fairclough definierar begreppet ideologi som diskurser som konkurrerar. Denna maktkamp sker omedvetet⁶. Begreppet är relevant då studiens syfte är att studera en händelse som handlar om huruvida böneutrop anses legitima eller inte i det svenska samhälle som till stor del är sekulariserat. Ur historisk synpunkt finns en kristen grund, och traditioner utifrån denna förr dominerande religion är av betydelse även idag.

Det universella och det etnocentriska: En universell uppfattning gör anspråk på underförstådda normer som ”såklart alla håller med om”. Begreppet universell är centralt då vi diskuterar västerländsk kultur i förhållande till islam som kultur, vilket blir aktuellt i resultat och diskussion när ett vi ställs mot ett dem. Det universella är ofta etnocentriska idéer som formas med den dominerande kulturen som förebild. En specifik bild av en kultur kan projiceras som universellt giltig⁷. I denna studie ses det sekulariserade samhället med en historiskt kristen grund som den dominerande kulturen. Islam som kultur är då marginaliserad. Vidare präglas det etnocentriska synsättet av åsikter och antaganden, tolkningar och misstolkningar om andra kulturer⁸.

Norm: Normer bestäms av dominerande grupper i samhället. Vad som är en norm är svårt att definiera då den är beroende av vem som står för värderingen. Denna studie utgår från den norm som formuleras ur ett etnocentriskt synsätt då undersökningen stöds på postkolonial teori. Normen utgår från en svenskhet som baseras på vad Ania Loomba kallar en ”vit västerländsk norm”. Detta är en generalisering då det finns enskilda individer inom kontexter som ”vit” och ”västerländsk” med kulturella skillnader. Vi kan inte skapa en global ”vit” kultur där individer inom denna grupp påstås ha lika värderingar⁹. Ändå uttrycks ”vithet” i form av diskurser. Det sker en maktutövning utifrån en sådan ståndpunkt, hur förenklad kategoriseringen än är. Litteraturkritikern Toni Morrison säger att ”vita människor” är överordnade utifrån en position i ett samhälle. I denna studie är inte definitionen vithet den intressanta utan snarare den svenskhet som möjligtvis uttrycks i en

---

⁴ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson, 2000

⁵ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2008, 37.

⁶ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, 2 uppl. Harlow: Pearson, 2000

⁷ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2008, 143.

⁸ Morrison, Toni. *Mörkt spel: vithet och den litterära fantasin*. Stockholm: Trevi, 1993, 24.

⁹ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2008, 24.

västerländsk kontext.

Stereotyp och det postkoloniala subjektet: Stereotyp är en förenklad bild som ofta fylls med negativa innebörder. Då stereotyper skapas beskärs föreställningar om till ett format som är enkelt att hantera. Stereotypens funktion är att hålla kvar en fiktiv känsla av olikhet mellan Jaget och Den Andre¹⁰. Muslimen har länge fått vara projektionsyta för Den Andre och gick under exempelvis skällsordet ”barbariske turken”. Olika stereotyper utformades för koloniala syften, men stöptes om då kolonistörernas behov förändrades¹¹. Ur ett postkolonialt perspektiv används termen: Kolonialt subjekt. Skapandet baseras på exkludering och inkludering. Under kolonialtiden blev muslimen ett subjekt utan identitet. Individer förpassades till ett anonymt kollektiv med formuleringar som: ”de är alla likadana”¹². Denna tankestruktur hävdas leva kvar, enligt Ania Loomba. I resonemang om att muslimen framställs som en stereotyp baseras detta på fakta om muslimen som ett kolonialt subjekt. Denna studie gör inte anspråk på en specifik definition av vilka innebörder ”muslimen” som stereotyp fylls med i det svenska samhället idag. Vad som poängteras är att denna bild kan påverkas av koloniala strukturer och konsekvenserna av detta arv kan märkas i det svenska samhället som är del av västvärlden.

Rasism som kulturideologi: Dagens rasism baseras på kulturella skillnader. Definitionen på rasism har varit enhetlig och baserad på rasideologi. Denna ideologi kan liknas vid en hierarki där olika raser sätts i positioner i förhållande till varandra så att vissa grupper exkluderas. Men denna bild är för enkel. Rasism skiftar karaktär beroende på social omgivning. Idag är fenomenet komplext och föränderligt. Ett framträdande drag är att underblåsa bilden av hot gällande främmande kulturer och detta hot skadar den nationella gemenskapen¹³. Uppfattningen om dagens rasism är underförstådd och normaliserad. Detta kommer till uttryck i etnocentriska uttalanden. Mediernas position i dagens rasism som kulturideologi beskrivs med att medierna har misslyckats med att anpassa sig till dessa förändringar. I rapporteringar har fakta tryckts ner i en förutbestämd mall, vilket har resulterat i skeva bilder som har bevarat fördomar. Medier har bidragit till en förenklad syn på kultur och etnicitet där konsekvensen har blivit en ”folkligt förankrad rasism”¹⁴.

---

¹⁰ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2008, 67.

¹¹ Ibid, 101.

¹² Ibid, 140.

¹³ Löwander, Birgitta (red: Brune, Ylva). *Mörk magi i vita medier*, Uppl. 2. Stockholm: Carlsson Bokförlag 2004, 86f.

¹⁴ Ibid, 90f.

3.2 Tidigare forskning och litteraturgenomgång

I följande avsnitt presenteras den forskning och litteratur som har anknytning till denna studie.

Reaktion är en bok där resultat från en medieundersökning har samlats. Mellan år 2000 och 2002 utförde den fristående redaktionen *Quick Response* en granskning av artiklar i svenska medier. Resultaten visar förenklade och onyanserade medieberättelser gällande invandring, integration och främlingsfientlighet¹⁵.

Vidare är *Mörk magi i vita medier* en antologi som presenterar resultat från flera forskare. Massmedieforskaren Ylva Brune är redaktör. Grundtemat i antologin är att Sverige är ett mentalt segregerat samhälle där nyhetsjournalistik bidrar till att skapa och bevara denna segregering¹⁶. De följande tre texterna nedan ingår i denna antologi.

”Den muslimska faran – om mediebilden av islam” är skriven av medieforskaren Håkan Hvitfelt. Han konstaterar att medier ofta arbetar med symboler gällande händelser om islam. Vissa av dessa symboler är traditionella, andra är utvecklade av medierna. Symbolerna är perspektivmarkörer och anger hur det totala budskapet ska tolkas. Hvitfelt skriver även om hur en form av främlingsfientlighet blir legitim i strömmen av mediebilder¹⁷.

”Rasism i verkligheten och i nyheterna” skriver massmedieforskaren Birgitta Löwander. Den officiella definitionen på rasism, som baseras på rasideologi, är inte längre aktuell. Rasismen har snarare kulturella skäl och därmed tar rasismens tankestrukturer föränderliga former som anpassas till olika situationer som uppstår i samhället¹⁸.

”Som att förflytta sig tjugo år tillbaka i tiden - om etnisk ’enfald’ på redaktionerna” skriver journalisten Christian Catomeris. Medier kommer i framtiden att behöva ta hänsyn till alla mediekonsumenter. Catomeris syftar på alla de personer som känner sig främmande för de bilder som produceras om dem. Medierna måste lyssna till marknaden och förändringen görs av ekonomiska skäl¹⁹. Denna text är tryckt i senare upplaga i antologin men är skriven redan år 1998.

”Vi och islam: En kritisk diskursanalys av debatten kring islam och muslimer i media” är en uppsats på C-nivå skriven av Sarang Ghahreman Ashani. I denna studie undersöks debatten om islam och

---

¹⁵ Berggren, Jenny och Fröberg, Peter och Sandberg, David (org: Quick Response). *Reaktion*, Avesta: Pocky 2002.

¹⁶ Ibid, 9ff.

¹⁷ Brune, Ylva (red). *Mörk magi i vita medier*. Uppl. 2. Stockholm: Carlsson Bokförlag 2004, 83f.

¹⁸ Brune, Ylva (red). *Mörk magi i vita medier*. Uppl. 2. Stockholm: Carlsson Bokförlag 2004, 86f.

¹⁹ Brune, Ylva (red). *Mörk magi i vita medier*. Uppl. 2, Stockholm: Carlsson bokförlag 2004, 27.

muslimer. Syftet är att se hur islam och muslimer framställs i krönikor och debattartiklar. Analysenheter är *DN* och *Expressen*. Resultatet visar att muslimer framställs som ett hot mot svenska och europeiska värderingar och därför bör hållas på avstånd. Vidare framställs islam som en religion som inte går att förena med demokratiska värderingar och sammanfaller med terrorism och fanatism.²⁰

”Turken- Europas ”Den Andre” är en uppsats på C-nivå som är skriven av Seda Aksoy²¹. I denna studie undersöks hur svenska medier har rapporterat om Turkiet och EU. Syftet är att se om det finns imperialistiska eller kolonialistiska tankestrukturer i nyhetsartiklar. Analysenheter är *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter*. Resultatet visar att det finns drag av orientaliska och imperialistiska tankestrukturer i nyhetsartiklar skrivna om Turkiet och EU.

Den bok som är mest relevant för denna studie är *Kolonialism/Postkolonialism*, skriven av litteraturkritikern Ania Loomba. Detta är en ”introduktion till postkolonialism som forskningsfält”. Teorin handlar om att ifrågasätta de berättelser som skrivits ur västerländskt perspektiv²².

Medierna och demokratin är skriven av medieforskarna Lars Nord och Jesper Strömbäck. I denna bok diskuteras hur journalistik, medier och demokrati förhåller sig till varandra i Sverige idag²³. Dessa sammanhang belyser sammanhanget och beroendet mellan journalistik, medier, demokrati i det svenska samhället.

3.3 Teoretiska ramar

Här presenteras postkolonialism som teori samt en förklaring av postkolonial diskurs. Därefter följer en redogörelse om orientalism. Sedan förklaras den teori som menar att medier kontrollerar dagordning, verklighetsbeskrivning och det offentliga samtalet.

3.3.1 Postkolonialism

Postkolonialism tar avstånd från de stora berättelserna som präglar västerländsk historia. Med stora berättelser menas att då historia skrivits har dominerande makter bestämt perspektiven. Minoriteter eller mindre kulturer har inte fått komma till tals med sina versioner av verkligheten. I denna studie är postkolonialismen en teoretisk ram som används när utvalda artiklar analyseras. Studien tar

---

²⁰ Ghahreman Ashani, Sarang, *Vi och islam: En kritisk diskursanalys av debatten kring islam och muslimer i media*, Linköpings universitet 2006.

²¹ Aksoy, Seda, *Turken: Europas ”Den Andre”*, Stockholms universitet 2011.

²² Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Uppl 2. Stockholm: Tankekraft 2008.

²³ Nord, Lars och Strömbäck, Jesper, *Medierna och demokratin*. Uppl 1:8, Lund: Studenlitteratur 2004.

hänsyn till såväl dåtid som nutid gällande ”muslimen” som stereotyp. Syftet är att försöka förstå den förenklade bilden av muslimer under den koloniala tiden och hur denna bild har påverkat synen på de individer som är muslimer idag.

Postkolonialism är inte något som bokstavligen kommer efter kolonialismen och innebär inte heller dess slut. Teorin ifrågasätter den koloniala dominansen och dess följder. Syftet är att visa att den struktur som skapades under kolonialtiden påverkar samhällen än idag. En sådan ståndpunkt gör det möjligt att innefatta människor som flyttat geografiskt till följd av kolonialismen, som exempelvis afrikanska amerikaner. Ståndpunkten ger även ett sammanhang mellan det koloniala motståndets historia med dagens kamp mot imperialismen och den västerländska kulturen som dominerar²⁴.

Kritiken är att den postkoloniala teorin har flyttat fokus från platser och institutioner till individer och deras subjekt. Det postkoloniala, menar kritiker, blir därmed ett vagt tillstånd som innefattar folk var som helst och överallt, medan faktorer som är platsspecifika blir betydelselösa²⁵. Identiteter är nämligen inte fasta, utan förändras. Begreppet hybriditet har utvecklats som en kritik mot den tidigare postkoloniala teorin där statiska identiteter användes för att beskriva västvärldens förtryck över andra kulturer. Begreppet förklarar att samtliga identiteter är instabila och i ständig förändring då identitet är en konstruerad process. I en studie med postkolonial teori måste forskaren tänka på att inte tolka kulturella skillnader i absoluta termer utan tänka på att samtliga identiteter är komplexa²⁶. När forskaren i gott syfte vill hitta den tysta rösten, den underordnade gruppen, finns risken att reproducera koloniala strukturer genom att ännu en gång föra dessa människors talan trots att syftet är att lyfta fram de förtryckas perspektiv. Denna fråga berör dock all forskning som ägnar sig åt att studera perspektivet hos marginaliserade grupper²⁷: Det är då lägligt att betona att denna studie inte gör anspråk på att tala för de individer som är muslimer utan syftet är att göra dolda maktrelationer synliga.

Den postkoloniala praktiken är svår att definiera då den är tvärvetenskaplig, vilket innebär att den rör sig över flera områden²⁸. Därför är begreppet postkolonialism bara användbart om det används försiktigt och preciserat. Teorin ska användas i syfte att beskriva, inte värdera²⁹.

---

²⁴ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Uppl 2. Stockholm: Tankekraft 2008, 26.

²⁵ Ibid, 29f.

²⁶ Loomba, Ania, *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2006, 20.

²⁷ Ibid, 221f.

²⁸ Loomba, Ania, *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Uppl 2. Stockholm: Tankekraft 2008, 10.

²⁹ Ibid, 31.

3.3.2 Kolonial diskurs

I denna metod används främst lingvisten Norman Faircloughs kritiska diskursanalys. Förklaringen av begreppet diskurs finns i avsnitt: Metod. Med postkolonial teori som utgångspunkt är det dock nödvändigt att även i detta avsnitt förklara den koloniala diskursen.

Diskursanalys gör det möjligt att spåra sambandet mellan det som syns och det som är dolt, mellan det dominerande och det marginaliserade, mellan idéer och institutioner. En sådan analys kan hjälpa oss att upptäcka hur makten verkar genom språk, litteratur, kultur, vardagliga institutioner³⁰. Enligt kritiker är den koloniala diskursanalysen den punkt där västlandets kunskapsteorier och antaganden ifrågasätts. Området för kolonial diskursanalys bygger idag på tvärvetenskapliga metoder som inte vore möjliga utan de stora förändringar som på senare tid har inträffat inom flera discipliner³¹.

Koloniala diskurser används för att kartlägga hur makten fungerar. Ania Loomba skriver i *Kolonialism/Postkolonialism* att exempelvis Gayatri Chakravorty Spivak, litteraturteoretiker och filosof, är skeptisk till möjligheten att enkelt finna rösten hos koloniserade folk eller minoriteter som inte fått höras³².

En nackdel med att ha en postkolonial diskurs som teori är att vi oundvikligen är färgade av tidens kontext och att det är utifrån våra egna ögon som materialet tolkas. Därför är det viktigt att se till att denna studie görs så neutral som möjligt. Dock går det inte att bortse från det faktum att vi som gör denna studie är västerlänningar som undersöker synen på muslimer, som ur historisk synpunkt i regel är österlänningar. Vår egen kontext och dess normer kommer oavsiktligt påverka undersökningens karaktär. Trots att underliggande värderingar kan färga studien menar litteraturkritikern Ania Loomba att bristerna överväger fördelarna. Kolonial diskurs uttrycker ett nytt sätt att tänka kring hur kulturella, intellektuella, ekonomiska och politiska processer verkar tillsammans när koloniala strukturer skapas, reproduceras och avvecklas³³.

---

³⁰ Loomba, Ania, *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Uppl 2. Stockholm: Tankekraft 2008, 56.

³¹ Ibid, 57.

³² Ibid, 59.

³³ Ibid, 61.

3.3.3 Orientalism

Orientalism är en gren av postkolonial teori. Vi utgår därför från Ania Loombas tolkning av orientalismen. Hon skriver att Edward Said undersöker kunskapen om Orienten som producerades och spreds i kolonialtidens Europa. Denna kunskap var den koloniala maktens ideologiska följeslagare. I sin bok *Orientalism* talar Said om hur Orienten skapas utifrån ett västerländskt perspektiv. Han talar även om motsatspar och generaliseringar. Han menar att ett ”vi” gör ett objekt av ett ”dem” genom att beskriva ”dem” i motsvarighet till ”oss”. Sids viktigaste tes är att orientalismen är en politisk vision av verkligheten, en vision som vill lyfta fram skillnaden mellan det kända västerländska ”vi” och den okända Orienten ”de”³⁴.

Han använder begrepp som diskurs för att ge studiet av kolonialismen en ny riktning. Said undersöker hur den akademiska forskningen om Orienten, i samverkan med andra litterära och kulturella texter, bevarar specifika syn- och tankesätt som bidrar till att stärka kolonialmakter³⁵.

Enligt kritiker gör Said en tydlig uppdelning mellan öst och väst där relationerna mellan dessa framställs som oföränderliga i västerländska diskurser från antiken till idag. Said målar upp en statisk öst-väst-klyfta som inte tar hänsyn till att situationer förändras genom historien. Dessutom får Said kritik för att ignorera de koloniserades egna versioner av händelser och mer koncentrerar sig på hur den koloniala makten agerar. Exempelvis tar han inte hänsyn till det koloniala motståndet³⁶. Trots denna kritik har Sids orientalistiska teori bidragit till en förståelse för hur kolonialsamhällena skapades och bevarades³⁷.

3.3.4 Mediernas makt över tanken

Den mjuka form av maktutövning som medier utövar påverkar människor varje dag. Denna studie är intresserad av hur medier kontrollerar dagordning, verklighetsbeskrivningen och det offentliga samtalet. Att medier kan kontrollera publiken innebär dock inte att publiken är maktlösa då läsarna också har eller kan ta makt över medieutbudet³⁸. Genom åren har olika resultat redovisats. Under 1900-talets första decennier tillskrevs medier all makt och mottagarna uppfattades som passiva och enkla att påverka. Men under 30-och 40-talen omvärderades denna bild och forskarna talade istället om de maktlösa medierna. Resultat visade att det inte fanns direkta samband mellan

---

³⁴ Loomba, Ania, *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Uppl 2. Stockholm: Tankekraft 2008, 50ff.

³⁵ Ibid, 53

³⁶ Ibid, 57.

³⁷ Ibid, 53.

³⁸ Nord, Lars och Strömbäck, Jesper. *Medierna och demokratin*, Lund: Studentlitteratur 2004, 343f.

medieinnehållet och publikens respons. Motiveringen var att medier producerar sitt innehåll i en specifik social och kulturell omgivning som bestämmer villkoren³⁹. Att säga att medier har all makt är ett påstående som med all rätt får kritik men att säga att medier inte har någon makt är ett påstående som också bör kritiserars.

Det ena utesluter inte det andra. Relationen är ömsesidig där varken medier har all makt eller publiken endast är maktlösa. Förhållandet bör inte generaliseras på det viset. Men medier har en stor betydelse när människors åsikter och uppfattningar skapas. Det är denna aspekt som studien intresserar sig för⁴⁰. På det viset utövar medier makt. Studien tar dessutom hänsyn till det faktum att medier själva kontrolleras inom den ram där nyheter ska produceras, exempelvis tidningens arbetsrutiner. På det viset utövas makt över medierna.

---

³⁹ Nord, Lars och Strömbäck, Jesper. *Medierna och demokratin*, Lund: Studentlitteratur 2004, 347.

⁴⁰ Ibid, 345.

4. Metod och material

I detta avsnitt presenteras det empiriska materialet samt dess avgränsning och urval. Sedan följer val av metoder samt beskrivning av dessa. I denna studie kombineras lingvisten Norman Faircloughs kritiska diskursanalys med massmedieforskaren Bengt Nermans modell ”Textfabriken” i närläsning av nyhetstexter. Som komplement genomförs en läsarundersökning där en fokusgrupp har fått lyfta fram mottagar-perspektivet. Avslutningsvis presenteras kritik till samtliga metoder samt en diskussion om forskarnas roll.

4.1 Det empiriska materialet

I denna analys granskas 18 nyhetstexter publicerade i sju olika medier i kategorin Tryckt Press. *Tidningarnas Telegrambyrå* är som nyhetsbyrå ett tillägg till den tryckta pressen. *TT* trycker inga egna nyheter som direkt når läsare, men är relevant i sammanhanget då den tryckta pressen som är med i studien använder *TT* som källa. Därför når *TT:s* information många läsare då tidningar ofta använder *TT:s* information i sina artiklar.

4.2 Avgränsning

Sökning av tidningsartiklar gjordes i *Mediearkivet*, som finns tillgängligt på Södertörns högskolas databas. Därmed kan endast tidningar som är registrerade i detta arkiv representeras i denna fallstudie. Undersökningen begränsas även till en tidsperiod på två månader efter att händelsen blev aktuell 2012-09-27. Sökorden är: ”böneutrop”, ”botkyrka” och därmed är urvalet beroende av dessa sökord.

4.3 Urval

Urvalet för analys görs utifrån denna totalsökning med 85 träffar. Samtliga av dessa 85 artiklar redovisas i en bilaga. Här ingår såväl nyheter som åsiktstexter. Gällande de artiklar som ska analyseras har ett mindre urval varit nödvändigt. Ett annat urval skulle kunna förändra studiens resultat och därför redovisas den process som avgränsningen baseras på. De tidningar som representeras är de som har skrivit mest om händelsen och är registrerade i *Mediearkivet*, ett pressarkiv med artiklar i fulltext från svenska tidskrifter och dagspress. Totalt ingår drygt 400 medieföretag⁴¹. I ett andra steg väljs de nio medier som är högst upp på listan över träffar. Åtta medier är tidningar och den resterande är en nyhetsbyrå. Medier som har gjort egna nyheter, och inte har hänvisat till tidigare publikationer, har prioriterats. Utifrån dessa nio medier väljs artiklar

---

⁴¹ Mediearkivet. <https://web.retriever-info.com/services/archive.html> (Hämtad 2013-01-18).

efter relevans med kriterium att böneutropen i Botkyrka är textens huvudhändelse. Texter utan relevans plockas bort där aspekter är att böneutropen i Botkyrka nämns endast med en mening i en artikel som handlar om något annat; att det är ett återberättat utdrag från bloggande; att det är en dubblett; att det återges som citat på en allmän sida i tidningen (så kallad plock-sida); eller att det är en åsiktstext. Efter att ha sett till dessa kriterier är resultatet 18 artiklar där tidningarna *Dagens Nyheter* och *Aftonbladet* faller bort. *Dagens Nyheter* publicerar en nyhet men där huvudhändelsen inte är böneutropen i Botkyrka. Böneutropen nämns med en mening längre ner i artikeln. *Aftonbladet* publicerar endast åsiktstexter. Kvar är därmed sex tidningar och en nyhetsbyrå: *Kristdemokraten*, *Dagen*, *Mitt i Botkyrka/Salem*, *Södra Sidan*, *Sundsvalls Tidning*, *Svenska Dagbladet* och *Tidningarnas Telegrambyrå*. Det mindre urvalet främjar studien då den valda metoden att analysera diskurser starkt betonar språkets betydelse samt hur språket avslöjar sociala relationer. Därför måste materialet läsas mycket noga med tydlig struktur⁴².

Nedan listas de ingående medierna med beteckning och eventuell ideologisk förankring:

* *Dagen* är en politiskt oberoende morgontidning med kristen grund.

* *Kristdemokraten* är ett kristdemokratiskt nyhetsmagasin som främst riktar sig till partimedlemmar.

* *Mitt i Botkyrka/Salem* är en lokaltidning vars syfte är att vara till för alla.

* *Södra Sidan* är en lokaltidning som säger att bilden av Stockholms förorter måste förändras. Syftet är att föra en journalistik som ger hela bilden.

* *Sundsvalls tidning* är en liberal morgontidning.

* *Svenska Dagbladet* är en rikstäckande dagstidning som på ledarplats är obunden moderat.

* *Tidningarnas Telegrambyrå* är en nyhetsbyrå som ägs av Sveriges största tidningar och mediebolagen bakom dem. Viktigt att poängtera gällande *TT* är att de inte publicerar artiklar för läsare utan för medieföretag. Dock når *TT:s* texter ut till läsare genom att medier fångar upp dessa utsagor eller delar av dessa utsagor, exempelvis genom att hänvisa till *TT:s* påståenden eller citerade källor.

Vi vill nämna att i en sökning som tar hänsyn till en längre tidsperiod finns fler artiklar som får träff

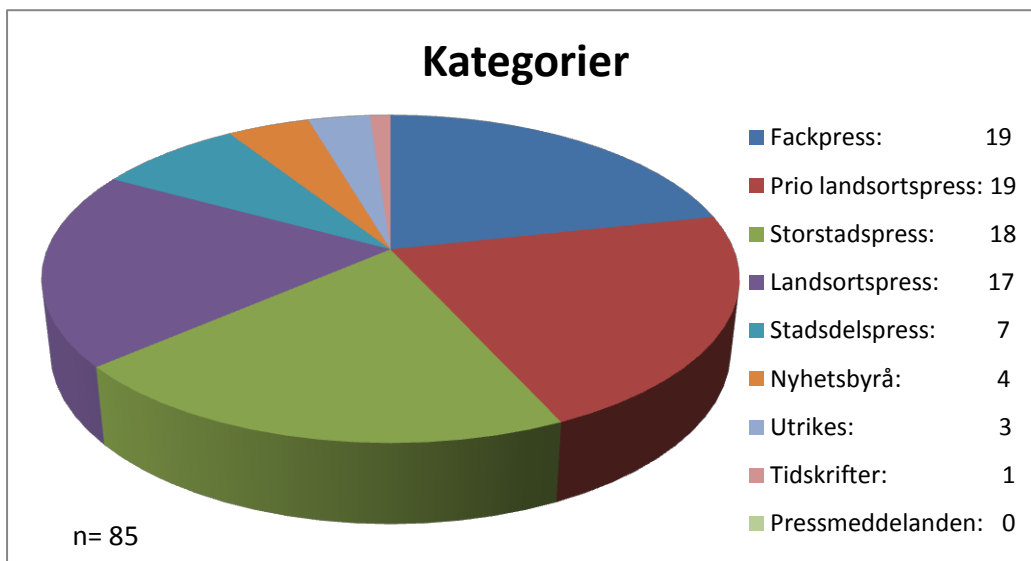
---

⁴² Bergström, Göran & Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 411.

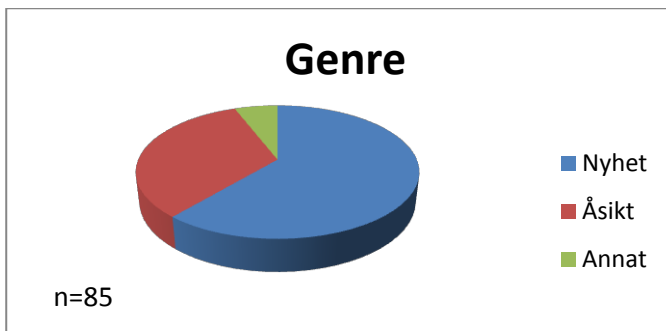
på sökorden: ”böneutrop”, ”botkyrka”. Då vi gör en sökning på de senaste 365 dagarna finns ytterligare fyra artiklar men dessa är daterade långt tidigare, från slutet av januari 2012. Artiklarna i fråga är publicerade av lokaltidningar i närområdet: *Södra Sidan* och *Mitt i Botkyrka/Salem* och rapporterar att Botkyrka Islamiska kulturförening lämnat in ett medborgarförslag till kommunen. Dessa fyra artiklar, från januari 2012, har inte räknats med i det totala urvalet på 85 artiklar som baserar de 18 artiklarna i källmaterialet eftersom det totala urvalet är avgränsat från och med 27 september till och med 27 november 2012.

4.4 Översikt

Här redovisas det totala antalet som är av betydelse för de 18 artiklar som ska granskas. Det totala urvalet består av 85 publikationer. Syftet med diagrammen är att vara en illustrerande funktion där läsaren får en visuell översikt. Diagrammens uppgift är endast att åskådliggöra sammanhanget. I de två diagrammen nedan redovisas fördelningen av publikationer i typ av press respektive deras genre i antal. Även ett diagram över det totala antalet publikationer i förhållande till studiens urval presenteras.

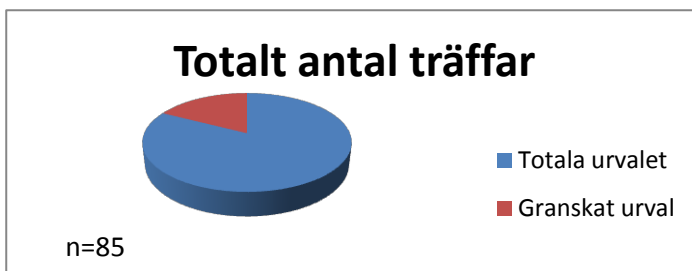
Diagram 1. Diagrammet visar i vilka olika mediekategorier, återgivna på *Mediearkivet*, som de 85 texterna i totalurvalet har publicerats i. Flest antal texter är publicerade i kategorin *fackpress*. Att det totala antalet texter blir 88 när de fördelas i dessa kategorier beror på att en tidning som en text har publicerats i kan ingå i mer än en kategori. Exempelvis kan en tidning tillhöra kategorierna *prioriterad landsortspress* och *landsortspress*.

Diagram 2. Diagrammet visar fördelningen i genrer för de 85 texterna. Kategorin *Annat* är listor på mest lästa artiklar, enkäter och andra läsundersökningar, samt bloggutdrag. Den motsvaras av fem publikationer.

Åsikt står för ledare, kolumner, krönikor, insändare. I totalurvalet representeras denna kategori av 28 texter. Majoriteten av dessa är inte skrivna av journalister, utan av läsare.

Kategorin *Nyhet* är texter som skrivs i syftet att endast informera. Nyhetsbyrån *TT* ingår i denna kategori. I diagrammet består kategorin av 52 texter.

Diagram 3. Det totala antalet träffar i *Mediearkivet* var 85 publikationer. Det granskade urvalet på 18 nyhetsartiklar är kärnan i undersökningen. Att belysa det totala urvalet på 85 publikationer i förhållande till de 18 granskade är relevant då undersökningen visar att samtliga 85 publikationer helt eller delvis baseras på tidigare utsagor i medier.

4.5 Diskursanalys

Syftet med diskursanalys är att undersöka texten som social handling och därmed avgränsas inte artiklarna till att endast förmedla information. När journalister skapar texter använder de sig av existerande diskurser och läsarna tolkar texten i existerande diskurser. Diskurs är inte en enhet som kan definieras självständigt utan är beroende av flera relationer som finns i samhället⁴³. Diskurser

⁴³ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, 3.

innehåller antaganden om hur vi ser på världen. Litteraturkritikern Ania Loomba resonerar om att ”/.../ yttranden är aldrig oskyldiga utan säger oss något om världen vi lever i”. Vidare kan vi bara förstå vår omvärld genom diskursiva framställningar av den⁴⁴. I begreppet diskurs ryms alltid ett maktperspektiv⁴⁵. När vi berättar gör vi något mer än informerar – argumenterar, förnekar, poängterar, förklarar. I denna språkliga aktivitet formas identiteter och presentationer av ”självet”, som i medieberättelser⁴⁶. Begreppet diskursanalys har olika karaktär och inkluderar flera inriktningar. Den första generationen av begreppet förknippas med föregångaren Michel Foucault, som var filosof och idéhistoriker. Begreppet diskurs innebär enligt honom en praktik som ”frambringa en viss typ av yttranden”. Vad som är uttrycksplanet är analysenheten och syftet är att skildra relationer⁴⁷. Kunskap och makt är beroende av varandra i diskursen, då diskursen bestämmer vilka berättelser som är tillgängliga, vad som får respektive inte får berättas, samt frågorna: hur, var, när, av vem⁴⁸. Vidare innehåller berättelser specifika ideologiska och politiska implikationer⁴⁹. Vidare menar Foucault att när diskurser skapas blir personer kontrollerade och detta händer på grund av olika processer som samlas under termen utestängnings- mekanismer. Makt finns alltid i en diskurs, men denna makt utövas inte av ett specifikt subjekt mot ett visst subjekt, utan utvecklas i relationen mellan människor. Denna makt ger möjligheter för vissa och begränsningar för andra. Kunskap och makt hänger ihop enligt Foucaults perspektiv. Den etablerade kunskapen är vad som driver utestängnings-mekanismerna. Poängen är att utrymmet att handla aldrig är fritt inom en diskurs⁵⁰. Människor får bestämda positioner inom en diskurs, en subjektsposition som finns inom diskursens bestämda ramar⁵¹.

Syftet med denna studie är att använda diskursanalys, närmare bestämt den kritiska analysen, för att kartlägga hur identiteter konstrueras av journalister i den svenska pressen, och för att göra maktrelationer synliga. Maktfrågan kan dessutom undersökas genom att granska olika ordningar som den kulturella hegemonin. Viktigt är att avgränsa analysen i tid och rum⁵². Därför ska det poängteras att en diskurs som tar hänsyn till sammanhang kan utvidgas att ta hänsyn till flera

---

⁴⁴ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: En introduktion till ett forskningsfält*. 2 uppl. Stockholm: Tankekraft 2008, 49

⁴⁵ Bergström, Göran & Boréus Kristina, *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 360f.

⁴⁶ Johansson, Anna. *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*, Uppl 1:7. Lund: Studentlitteratur 2005, 83.

⁴⁷ Bergström, Göran & Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 358.

⁴⁸ Johansson, Anna. *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Uppl 1:7. Lund: Studentlitteratur 2005, 58.

⁴⁹ Ibid, 63.

⁵⁰ Bergström, Göran och Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 361.

⁵¹ Ibid, 373.

⁵² Ibid, 410.

omgivande faktorer, i detta fall hur sociala medier har skrivit om böneutropen och hur medier som tv och radio har rapporterat om böneutropen. Denna studie fördjupar sig inte i detta då undersökningen skulle bli alltför omfattande. Fokus är tidningsartiklars nyhetsrapportering och det sammanhang där de verkar, det vill säga mediernas produktionsvillkor samt det svenska samhällets värderingar och normer. Det är den diskurs vi avser att studera.

4.5.1 Kritisk diskursanalys

Kritisk diskursanalys, med förkortning CDA, tillhör den andra generationen diskursanalys. Denna är alltså ett vidare begrepp som inkluderar språklig praktik i jämförelse med den första generationen där det snävare begreppet endast innehåller text⁵³. Makt och hegemoni är centrala inom kritisk diskursanalys då hänsyn tas till ett socialt system⁵⁴. Denna form av analys är ett verktyg vars syfte är att belysa maktstrukturer. Kritiken i en diskursanalys kan ta olika form, vilka är negativ kritik respektive positiv kritik. Den negativa kritiken granskar hur samhället producerar och befäster sociala brister. Den positiva kritiken studerar hur samhället försöker rätta till sociala brister⁵⁵. Dessa aspekter gör att analysen inte bara är beskrivande utan också normativ⁵⁶. Inom kritisk diskursanalys är fokus oftare hur sociala brister produceras. Denna inställning inkluderar frågor om ideologi, hur världen representeras, våra identiteter och ojämlika maktrelationer. Vidare grundas denna kritik i värderingar och grundläggande idéer. Problemet med den kritiska diskursanalysen är detaljerna. Människor fyller ett ord som exempelvis frihet med olika innebörd. Därför ska forskaren lägga fokus på vad samhället hävdar sig vara och studera hur samhället är⁵⁷. I denna studie innebär det att vi lägger fokus på vad den svenska pressen hävdar sig vara och studerar hur den svenska pressen visar sig vara.

4.5.2 Norman Faircloughs tredimensionella modell.

Norman Fairclough, professor i lingvistik, fokuserar på två aspekter. Dessa är den kommunikativa händelsen som handlar om hur språket används samt diskursordningen som är summan av de diskurser som används inom en viss social domän. I denna studie är den kommunikativa händelsen de artiklar som granskas. Fairclough kombinerar språkliga och samhällsvetenskapliga perspektiv. Skriva ses som en social handling och även en form av representation av verkligheten. Det material

---

⁵³ Bergström, Göran och Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 357.

⁵⁴ Ibid, 356f.

⁵⁵ Ibid, 373f.

⁵⁶ Fairclough, Norman. *Critical discourse analysis: The Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, 11

⁵⁷ Ibid, 7.

som studeras, diskursenheten, är på samma gång: text, diskursiv handling och social handling⁵⁸. Diskurser konstruerar inte bara sociala identiteter utan befäster också sociala relationer och bidrar därmed till gällande maktstrukturer. Fairclough lyfter fram diskursernas konstruerande sida vilket innebär att diskurser formas av sociala strukturer. Diskurser har tre funktioner: en innehållslig dimension, etablering av relationer mellan olika grupper/människor samt konstruktion av diskurser i olika identiteter. Vidare innebär Faircloughs inriktning att man ser till regelbundenheter i hur man använder språket⁵⁹. Den tredimensionella modellen lyfter fram relationen mellan text och samhällsstruktur. I analysen finns därför tre steg.

Först granskas författarens sätt att skapa texten. Här tas hänsyn till den grammatiska strukturen. Vidare analyseras textens egenskaper och hur texten konstrueras på redan existerande diskurser och genrer i sin framställning. Hur produceras, distribueras och konsumeras texten?

I sista steget försöker man förstå textens betydelse i den sociala praktiken. När texten analyseras ligger inte fokus på enstaka individer eller händelser utan på de sociala relationer som uppstår. Relationerna är dialektiska, vilket innebär att flera enheter samverkar och alltid förutsätter varandra. Sammanhanget är centralt.

Dessutom skär analysen genom olika discipliner som exempelvis språk, politik, sociologi. Granskningen måste ha denna form då kritisk diskursanalys utgår från att världen är diskursivt konstruerad⁶⁰. I Faircloughs perspektiv har makt och politisk förändring avgörande betydelse⁶¹. I diskursanalys ingår en systematisk textanalys, men denna kan ha olika inriktningar, beroende på vad som ska undersökas. I denna studie används massmedieforskaren Bengt Nermans ”Textfabriken” i den kritiska diskursanalysen (mer om detta under rubrik: Komplettering till kritisk diskursanalys). Den valda metoden vävs in i den kritiska diskursanalysen men anpassas till de principer och syften som gäller⁶². I den kritiska diskursanalysen finns ingen färdig mall som passar alla fenomen som ska undersökas, utan verktygen väljs med öppet förhållningssätt.

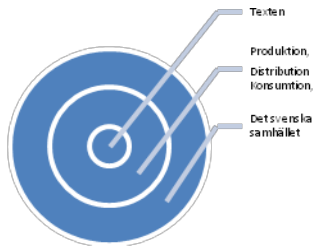
⁵⁸ Johansson, Anna., *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*, Uppl 1:7. Lund: Studentlitteratur 2005, 32.

⁵⁹ Bergström, Göran och Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 374f.

⁶⁰ Fairclough, Norman. *Critical discourse analysis: The Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, 3ff

⁶¹ Johansson, Anna. *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Uppl 1:7. Lund: Studentlitteratur 2005, 33.

⁶² Fairclough, Norman. *Critical discourse analysis: The Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, 7.

4.5.3 Centrala analysverktyg

Faircloughs modell har tydliga språkliga analysredskap⁶³. Forskaren kan avslöja ideologiska perspektiv genom analys av syntax, som betyder meningars uppbyggnad. Även genom analys av de ordval som används i en text. Gällande grammatiken är meningsuppbyggnad intressant utifrån tre begrepp: transitivitet, nominalisering, modalitet.

Transitivitet är termen som används för att visa hur meningars uppbyggnad uttrycker perspektivval när ett skeende, eller en relation, ska beskrivas. Hur förbinds händelsen med subjekt och objekt? Grundaspekter är processer, deltagare, omständigheter och fokus är att ta reda på hur dessa förhåller sig till varandra. Vilka processer beskrivs och hur relateras individer eller aktörer till dessa? Finns det andra omständigheter som nämns i sammanhanget?⁶⁴

Nominalisering handlar om att de verb eller de adjektiv som kan användas för att mer fullständigt beskriva processer har ersatts med substantiv. I en förenklad form trolas alltså deltagare bort från processen. Aktörer och handlingar försvinner ur sammanhanget och detta kan få ideologiska konsekvenser⁶⁵.

Modalitet är i vilken utsträckning en avsändare knyts till ett specifikt innehåll. Är det troligt att en person som uttrycker något står bakom vad som uttrycks? Om aktören instämmer helt och hållet i sitt påstående framstår det som sanning. Grammatiska strukturer studeras, men även kartläggning över vad som påstås (explicit) och vad som underförstås (implicit).

I den diskursiva praktiken blir begreppet intertextualitet centralt, det vill säga hur texter relaterar till varandra. Ingen text står för sig själv utan ingår i relationer med andra texter. En artikel produceras i ett sammanhang och blir påverkad av såväl tidningens villkor som av hur andra artiklar ser ut. Tre teman används för att bedöma detta: produktion, distribution, konsumtion⁶⁶. Kommunikativa

⁶³ Bergström, Göran och Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: studentlitteratur 2012, 376.

⁶⁴ Ibid, 280f.

⁶⁵ Ibid, 283ff.

⁶⁶ Ibid, 376ff.

händelser baseras på tidigare händelser. Ord som har använts tidigare kommer igen. En särskild form av intertextualitet är där texter tydligare baseras på andra texter, exempelvis genom att direkt hänvisa till dem. På så vis är en text del av en kedja där varje text reproducerar element från andra texter⁶⁷.

I den sociala praktiken sätts diskursen i ett socialt sammanhang: samhället, ideologi och makt granskas. Dessutom blir begreppet diskursordning relevant då forskaren måste fråga: vilka andra diskurser påverkar denna diskurs⁶⁸?

4.6 Komplettering till kritisk diskursanalys

I detta avsnitt presenteras de metoder som ska komplettera den kritiska diskursanalysen.

4.6.1 Bengt Nermans modell Textfabriken

I följande avsnitt förklaras massmedieforskaren Bengt Nermans idé om journalistik som en textfabrik där journalister konstruerar texter genom att skapa ett drama med huvudroller och biroller.

Då det empiriska materialet är nyhetsartiklar används även Nermans modell ”Textfabriken” som tydligare synliggör produktions – och konsumtionsförhållanden. Syftet är att än tydligare koppla texten till samhället genom att lyfta fram relationen mellan skribent och läsare. Nerman menar att de språkliga rummen bestäms av regler och konventioner. De relationer människor intar är bestämda av mediet. Genom att lära oss läsa texter får vi syn på dessa rum, dessa relationer, och följden blir journalistisk medvetenhet⁶⁹. Journalistens uppgift är att vara solidarisk med läsaren. Detta innebär att skapa identifikation, igenkännande, gemenskap. Men alla dessa aspekter går att använda såväl för människor som mot människor. En text erbjuder olika möjligheter för identifikation. Skrivande är handling i ett socialt rum och skribenten skriver i ett bestämt rum som är ett stycke samhälle som går att känna igen på sina värderingar och regler. Vad skribenten skriver bestäms i sin tur av dennes föreställningar om vad för slags rum som han/hon och läsaren har eller kan få gemensamt. I ett massmedium är dessa föreställningar mediebestämda. Nerman beskriver det som att rummet är en scen där skribenten skapar golv, väggar, tak. Sedan placerar han/hon ut rekvisita, sätter in människor, ger dem relationer. Rummet är ett förslag. Granskar vi rummet och

---

⁶⁷ Jorgensen, Winther Marianne och Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 77.

⁶⁸ Bergström, Göran & Boréus Kristina, *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*, 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 376ff.

⁶⁹ Nerman, Bengt. *Massmedieretorik*. Stockholm: AWE/Geber, 1973, 13.

figurernas relationer får vi syn på skribenten och mediets relationer till verkligheten samt de värderingar och uppfattningar dessa relationer bygger på. Texten eller förslaget är en inbjudan till läsaren att dela skribenten och mediets relationer samt värderingar. Texten är en bild av verkligheten som på en och samma gång säger följande saker till läsaren: ”Detta är världen. Detta är min värld. Detta bör vara din värld. Kom och dela denna vår gemensamma värld”⁷⁰.

Poängen är att bilden av mediets funktion som spegling av verkligheten inte stämmer. Nerman säger att medier gör en konstruktion av verkligheten⁷¹. När man granskar en text är det intressanta inte hur texten speglar utan hur texten skapas⁷². Då vi analyserar nyhetstexter enligt Nermans ”Textfabriken” är det viktigt att basera studiens resultat på talande citat. Dessa ska återges för läsaren⁷³. I texter, även i enkla notiser, kan vi alltid få syn på skribenten indirekt⁷⁴.

4.6.2 Fokusgrupp

I följande avsnitt presenteras fokusgrupp som metod och varför denna är ett komplement i studien. En fokusgrupp är sammansatt för ett särskilt syfte där samtalet fokuserar kring ett givet tema. Metoden ger möjlighet att studera ett socialt samspel. De data man får fram visar hur deltagarna tänker kring ett visst fenomen, som i detta fall är pressens framställning av böneutropen i Botkyrka. En fördel med denna metod är att samtalsledaren har en liten roll i samtalet och mest fungerar som en åskådare då deltagarna diskuterar med varandra⁷⁵. Fokusgruppen är ett bra komplement till våra tolkningar då uppfattningar hämtas in från oberoende personer.

Principerna för urvalet av en fokusgrupp är att man hela tiden måste relatera till syftet med undersökningen. I denna studie används deltagare med olika åldrar och kön. Sociologen William A Gamson använder sig av ett snöbollsurval som metod i sin bok *Talking Politics*. Dessa fakta är sekundärkälla som presenteras i boken *Metodpraktikan*. Ett snöbollsurval kan man kalla ett “kontaktnätssurval” där forskaren rekryterar en kontaktperson som i sin tur får rekrytera bekanta. Anledningen är att samtalssituationerna då blir naturligare⁷⁶. I denna studie har deltagarna i fokusgruppen kommit till genom ett snöbollsurval.

Tumreglerna är att deltagarna i en fokusgrupp behöver ha minst en viktig gemensam egenskap,

---

⁷⁰ Ibid, 17ff.

⁷¹ Nerman, Bengt. *Massmedieretorik*. Stockholm: AWE/Geber, 1973, 32f.

⁷² Ibid, 37

⁷³ Ibid, 55f.

⁷⁴ Ibid, 25.

⁷⁵ Esaiasson, Peter, Giljam, Mikael, Henrik, Oscarsson & Wägnerud, Lena, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik 2012, 319.

⁷⁶ Ibid, 319.

exempelvis hur det är att leva i ett mångkulturellt samhälle eller leva i en kontext med religionsfrihet, som i detta fall. Det finns inga direkta regler för antalet i en fokusgrupp men de bör inte vara för få, heller inte för många så att det bildas subgrupper där en eller flera personer lämnas utanför konversationen⁷⁷.

4.7 Forskarens roll

I detta avsnitt presenteras vilka problem som finns med de valda metoderna och hur vi kan bemöta dessa brister. Även etiska aspekter tas upp.

Kritisk diskursanalys får ofta kritik såväl som teori och metod. Analysen kan bli otydlig då forskningen är tvärvetenskaplig. Därför måste forskaren vara extra noga med att koppla slutsatserna till empirin. Vidare är reliabilitet ofta ett problem men god sådan är enklare att uppnå med tydlig språklig teknik där analysverktygen presenteras tydligt. Därför presenteras frågor och modeller för samtliga avsnitt så att de kan användas som bakgrund till resultaten. Dessa bifogas som bilagor.

Ett annat problem kan vara bristen på intersubjektivitet som handlar om hur forskaren tolkar. En god intersubjektivitet fås om undersökningarna förklaras så noga att andra i en likvärdig studie kan nå samma resultat. Tolkningar måste alltid motiveras⁷⁸. Vår roll att tolka är aktiv och vi hamnar därmed i en maktposition då vi själva producerar diskurs med anledning att vi är del av det samhälle som ska kritiseras⁷⁹. För trovärdighetens skull bör vi nämna vilket maktperspektiv studien utgår ifrån, att forskarna i den här studien är två västerländska personer är något som läsaren ska vara medveten om. I detta avseende tjänar studien på att göras så genomsnittlig som möjligt, vilket innebär att redovisa väl. Att använda sig av citat är ett bra sätt, inte minst gällande källmaterialet⁸⁰. Verktygen som används för materialet ska avgöra resultatet och inte våra egna uppfattningar. Analysens fördelar är att kunna sammanföra kommunikativa händelser på mikronivå, som en tidningsartikel, med strukturer som finns på makronivå, vilket kan vara såväl hur pressen arbetar som vilka ideologier som dominerar i samhället⁸¹. Gällande Nermans modell gäller samma kritik om hur man tolkar. Fördelar med dessa kvalitativa tolkningar är dock möjligheten att ”trassla ut

---

⁷⁷ Ibid, 322.

⁷⁸ Bergström, Göran och Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*, 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 403ff.

⁷⁹ Fairclough, Norman. *Critical discourse analysis: The Critical Study of Language*, 2 uppl. Harlow: Pearson, 2010, 7f

⁸⁰ Bergström, Göran och Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 406ff.

⁸¹ Nord, Lars och Strömbäck, Jesper. *Medierna och demokratin*. Studentlitteratur: Lund 2004, 362.

textens trådar för att presentera resultat gällande under vilka villkor texten flätades samman”⁸².

Vad som är viktigt att tänka på då man använder sig av en fokusgrupp är att resultatet inte kan ge några generella svar utan det handlar om att kartlägga förekomsten av olika förhållningssätt och öka förståelsen för skilda resonemang. Därför är det en rekommendation att använda fokusgrupper i kombination med andra forskningsmetoder⁸³.

---

⁸² Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2008, 96.

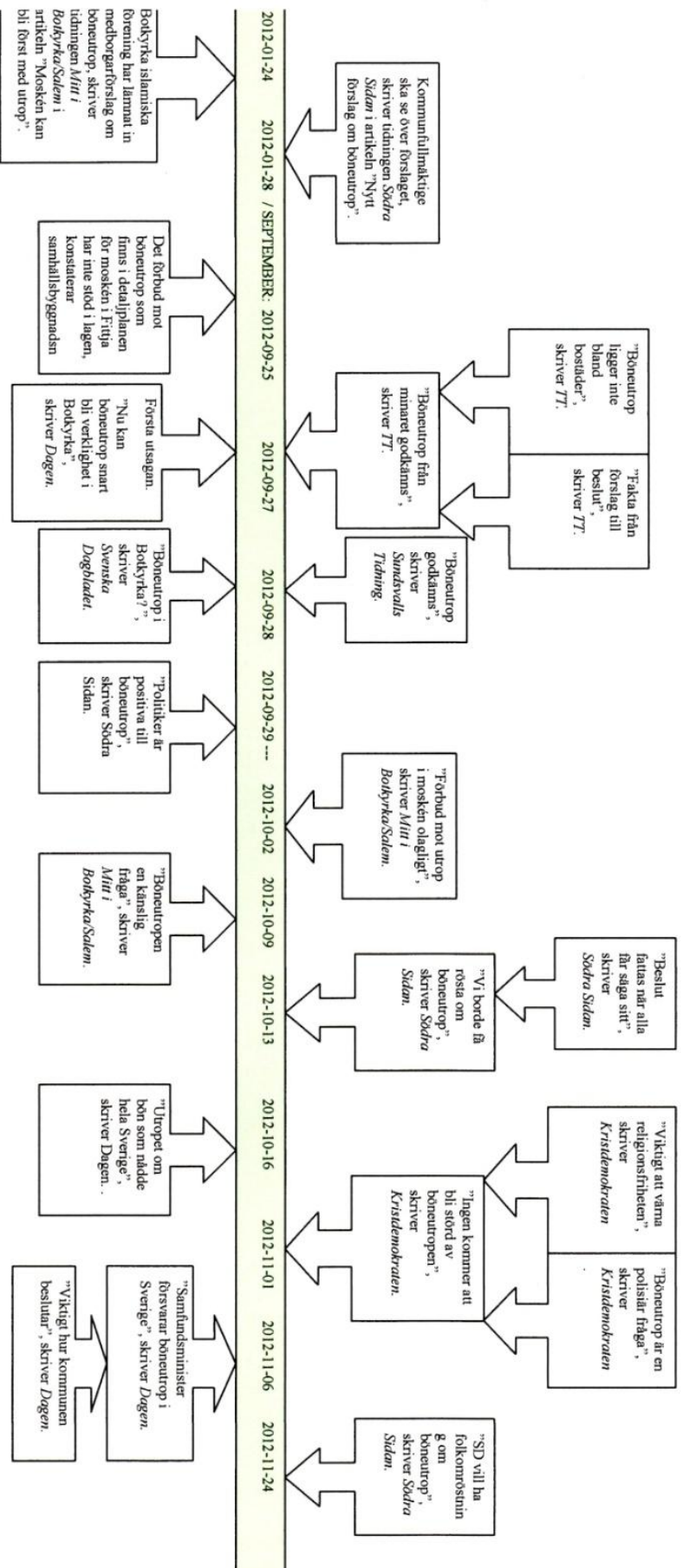
⁸³ Esaiasson, Peter, Giljam, Mikael, Henrik, Oscarsson & Wägnerud, Lena, *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstads juridik 2012, 320f.

5. Resultat

Först presenteras en översikt i form av en tidslinje så att läsaren får ett sammanhang. Att figurerna i tidslinjen placeras såväl under som över linjen är endast för att samtliga artiklar ska få plats. Flera artiklar är skrivna samma dag. Först redovisas två nyhetsartiklar som skrevs i januari, den 24:e respektive den 28:e. Detta för att visa att händelseförloppet startade redan åtta månader tidigare än då det blir tal om ett aktuellt beslut i frågan. Den tredje pilrutan från vänster på tidslinjen visar en händelse från september, alltså är det inte en nyhetsartikel. Det är information om att kommunpolitikerna i Botkyrka börjar tala om eventuellt beslut gällande Islamiska föreningens medborgarförslag först i september: ”Det förbud mot böneutrop som finns i detaljplanen för moskén i Fittja har inte stöd i lagen, säger samhällsbyggnadsnämnden”. Denna information är viktig att redovisa med anledning att detta konstaterande från samhällsbyggnadsnämnden blir startskottet för den första artikel som skrivs av tidningen *Dagen* den 27 september. Därför går tidslinjen från januari till september utan att nämna månaderna däremellan. I Bilaga 1 finns fyra notiser skrivna av *TT* men på tidslinjen finns endast tre. Detta för att två artiklar är likadana. Artikelns som redovisas på tidslinjen är ”Böneutrop från minaret godkänns” men i bilagan finns också en artikel under rubriken: ”Klart för böneutrop”. Artikelns är en dubblett.

Tidningen *Dagen* är först att rapportera om att böneutrop kan bli möjligt i Botkyrka, den 27 september 2012. De 18 nyhetsartiklar som har analyserats i denna studie redovisas i kronologisk ordning där citat återges. Morgontidningen *Dagen* och nyhetsbyrån *TT* är först ut.

Nyhetsrapportering

5.1 Tidslinje

5.2 Resultat redovisas i kronologisk ordning

I detta avsnitt beskrivs hur pressen har informerat om händelsen böneutropen i Botkyrka.

Inledningsvis ges en sammanfattande text om hur många artiklar som totalt har publicerats under september, oktober och november. Sedan struktureras avsnittet med mellanrubriker som signalerar innehållet. Den kronologiska ordningen visar hur rapporteringen förändras över tid. Under samtliga delavsnitt redovisas citat från de 18 analyserade artiklarna som kommenteras direkt av oss för att tydligt motivera de tolkningar som ligger till grund för resultatet.

Den 27 september 2012 rapporterar tidningen *Dagen* om att böneutrop kan bli verklighet i Botkyrka. Denna månad publiceras 33 artiklar, i oktober 42 artiklar och i november 10 artiklar om detta, vilket är totalt 85 artiklar. De 18 nyhetsartiklar som har analyserats redovisas kortfattat i tur och ordning för att visa hur de relaterar till varandra. För att få en översikt av hela händelseförloppet hänvisas till Tidslinje och Bilaga 1. Citaten visar hur medierna iscensätter en motsättning mellan muslimer och kristna.

5.2.1 Den första utsagan skrivs av en tidning med kristen grund

Tidningen *Dagen*, en oberoende morgontidning med kristen grund, är den första att rapportera om böneutrop i Botkyrka den 27 september. Dock har även nyhetsbyrån *Tidningarnas Telegrambyrå* publicerat korta notiser samma dag, men först på eftermiddagen. ”Nu kan böneutrop snart bli verklighet i Botkyrka” publiceras i *Dagen* datum 2012-09-27. Nedan följer kortare utdrag från den hela texten:

Intill Albysjön, i södra Stockholm, reser sig den drygt 32 meter höga minareten som sitter ihop med moskén i Fittja. Från den vill Islamiska föreningen i Botkyrka nu införa böneutrop. Men så var det inte tänkt. I alla fall inte inledningsvis. I detaljplanen inför moskébygget 1994 står det att inga böneutrop får ske från minareten. Därför har det varit tyst fram till nu. /.../ Det enda parti som motsatt sig beslutet är Kristdemokraterna.

– De andra partierna är rädda för att säga nej, och därigenom tappa röster från muslimska väljare här i Botkyrka, förklarar Stefan Dayne, ledamot i samhällsbyggnadsnämnden.

’Inget emot muslimerna’

– Vi är för religionsfrihet. Vi är för yttrandefrihet. Och vi har inget emot muslimerna. Men vi tycker inte att det hör till den kommunala kompetensen att bedöma böneutrop. Det är ett meddelande som proklamerats och som kan kränka andra grupper och därför anser vi att det här är en polisfråga. /.../ Ismail Okur, ordförande i Islamiska föreningen, vill inte uttala sig om hur han ser på chanserna att få till böneutrop, men han är nöjd med tisdagens beslut.

– Det är jättebra! Böneutropet är för oss som kyrkklockorna är för kyrkorna. Det är viktigt! Men det har ju gått bra tidigare, utan utrop?

– Ja, men det är en bra sak för dem som glömt klockan. Det är en bra påminnelse.⁸⁴

I denna inledande artikel konstateras att böneutrop kan bli möjligt och det beslut det skrivs om är att

---

⁸⁴ Alvarsson, Rickard. ”Nu kan böneutrop snart bli verklighet i Botkyrka”. *Dagen*. 2012-09-27.

kommunen är öppna för att tillåta böneutrop sedan samhällsbyggnadsnämnden i Botkyrka har konstaterat att detaljplanen som skrivs då moskén byggdes inte är laglig. I denna detaljplan skrevs att inga böneutrop får ske från minareten. Att böneutrop nu kan bli möjligt är ett faktum som problematiseras. Journalisten är synlig och det finns flera värderande passager som i flera exempel är tydliga då journalisten skriver ut sina frågor i texten. Ordet ”vi” används i avgränsning mot ”muslimerna”. *Tidningarnas telegrambyrå* plockar upp denna nyhet och rapporteringen sprids över landet. *TT:s* syfte är att informera andra medier och vänder sig därmed inte direkt till läsare. Däremot når denna information läsare då andra medier plockar upp *TT:s* utsagor. På eftermiddagen den 27 september följer *TT* upp nyheten i tre notiser som *TT* skriver för att informera medieföretagen. Nyhetsbyrån gör inga uttalade hänvisningar. I den första notisen, ”Böneutrop från minaret godkänns”, konstateras att böneutropet är kort, det vill säga att böneutropen inte kommer att pågå under en längre tid, endast några minuter per gång. I den andra notisen, ”Böneutrop ligger inte bland bostäder”, återges jämförelsen mellan böneutrop och kyrkklockor och i den sista notisen ”Fakta från förslag till beslut”, skildras hur kommunstyrelsen beslutar i ärendet.

Moskén i Fittja söder om Stockholm har fått klartecken för böneutrop från minareten. Det är första gången i Sverige som den möjligheten ges. Enligt Islamiska föreningen handlar det om ett kort böneutrop per vecka. Enligt Ismail Okur ligger moskén med minareten 700-1000 meter från närmaste bostadsområde.⁸⁵

– Så det kan ju inte störa någon, säger han till *TT* och jämför ljudet från en böneutropare med ringande kyrkklockor.⁸⁶

Även miljö- och hälsoskydds-nämnden har gett ett positivt svar. Nästa steg i processen är att Botkyrkaborna får en chans att tycka till om förslaget. Därpå uttalar kommunstyrelsen sig och slutligen väntar ett avgörande i kommunfullmäktige, vilket kan ske tidigast "någon gång i vinter" enligt kommunstyrelsens ordförande Katarina Berggren (S).⁸⁷

Information ur dessa tre notiser når allmänheten med tiden, då olika tidningar väljer att publicera fakta från *TT*-texterna ovan. Här redovisas artikeln ”Böneutrop från minaret godkänns” men i Bilaga 1 finns ytterligare en artikel under rubriken: ”Klart för böneutrop”. Artikeln är en dubblett från en och samma avsändare, *TT*. Därför finns endast en av dessa två artiklar med bland granskade artiklar. Det finns alltså totalt fyra notiser från *TT* och det är viktigt att lyfta fram att två olika rubriker publiceras, då flera andra medier runt om i landet publicerar artiklar som är dubletter med just rubriken ”Klart för böneutrop”⁸⁸. Dock finns exakt samma information att hitta i texten under rubriken ”Böneutrop från minaret godkänns”.

⁸⁵ *TT*. ”Böneutrop från minaret godkänns”. *Tidningarnas Telegrambyrå*. 2012-09-27.

⁸⁶ *TT*. ”Böneutrop ligger inte bland bostäder”. *Tidningarnas Telegrambyrå*. 2012-09-27.

⁸⁷ *TT*. ”Fakta från förslag till beslut”. *Tidningarnas telegrambyrå*. 2012-09-27.

⁸⁸ *TT*. (Bildnotiser torsdag). ”Klart för böneutrop”, Nyhet, *Tidningarnas telegrambyrå*, 2012-09-27.

TT kommer inte att följa upp nyheten ytterligare då dessa texter är de enda som nyhetsbyrån producerar om böneutropen i Botkyrka. Men den information som formuleras av *TT* och som når medieföretagen i Sverige kommer att förmedlas till läsare under oktober och november. Majoriteten av tidningarna väljer att rapportera om böneutropen baserat på *TT*:s utsagor, men även på information från tidningen *Dagens* första artikel.

Konstaterandet om att böneutropet är kort återkommer i flera senare artiklar från andra tidningar. Vad som betonas är att böneutropet inte är längre än några minuter och inte kommer att ske ofta. Dessutom informeras upprepade gånger om moskéns isolerade läge och i granskning av artiklar är det möjligt att konstatera att muslimer och islam avgränsas från övriga samhället. Ismail Okur är den som i ett uttalande introducerar en ”någon” som i senare artiklar blir en dold aktör som aldrig personifieras men ändå får en betydande roll. Vi kommer att utveckla detta resonemang senare, men för tillfället vill vi endast visa det citat som uttalas av Islamiska föreningens representant Ismail Okur.

5.2.2 Senare tidningar hänvisar till tidningen Dagen och nyhetsbyrån TT

Framst är det mindre lokaltidningar som följer upp händelsen och majoriteten av publicerade artiklar är hänvisningar. Vad som är framträdande i diskursen är att majoriteten av de medier som följer upp denna nyhet hänvisar till *Dagen* och *TT* gällande såväl påståenden om fakta som citat. Om vi tar hänsyn till det totala urvalet på 85 artiklar kan vi konstatera att mindre lokala tidningar ute i landet plockar upp nyheten och det är främst dubletter. Sådana exempel är *Metro* som publicerar en artikel i Göteborg, Skåne, Stockholm den 28 september. Vidare publiceras en artikel med rubriken ”Inget hinder för böneutrop i Fittja” i åtta tidningar runt om i landet den 28 september. Exempel är *Vimmerby Tidning*, *Värmlands Folkblad*, *Karlskoga Tidning*. ”Klart för böneutrop” är en rubrik tagen från *TT* som sex medier publicerar, ett exempel är *Ystads Allehanda*.

De artiklar som skrivs om händelsen kan betraktas som en kedja då påståenden om fakta och intervjuades uttalanden flätas samman. Tidigare utsagor influerar därmed vad nya artiklar säger. Ibland är hänvisningarna direkta och uttalade, men inte alltid⁸⁹. Än vanligare är att fakta som redan lyfts fram betonas ännu en gång utan att journalisten uppger att informationen redan nämnts i andra medier och ibland återkommer sådan fakta i omformulerad form. Ett sådant exempel är jämförelsen mellan böneutrop och kyrkklockor. Lokaltidningar runt om i landet, som möjligtvis inte har resurser att åka till Fittja och själv tala med personer där, väljer att förlita sig på såväl *TT* som *Dagen*.

---

⁸⁹ Jorgensen Winther, Marianne & Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 77.

Nyheten får större uppmärksamhet i lokala, mindre tidningar, än i rikstäckande press.”Böneutrop godkänns” är en artikel i *Sundsvalls tidning* skriven av TT. I denna artikel finns också hänvisning till tidningen *Dagen*:

STOCKHOLM (TT) Moskén i Fittja söder om Stockholm har fått klar-tecken till böneutrop från minareten. Det är första gången i Sverige som den möjligheten ges, skriver tidningen *Dagen*. En majoritet i samhällsbyggnadsnämnden i Botkyrka kommun rev i veckan upp en bestämmelse i detaljplanen inför moskébygget 1994 om att inga böneutrop får ske från minareten. Enligt Islamiska föreningen i Botkyrka handlar det om ett kort böneutrop per vecka.⁹⁰

Dagens Nyheter, Expressen och Aftonbladet publicerar endast åsiktstexter. *Svenska Dagbladet* är den enda rikstäckande tidningen som följer upp nyheten. I artikeln ”Minareten kan komma att användas vid fredagsbönen” skriver journalisten i *Svenska Dagbladet*:

Han ser detta som ett framsteg för religionsfriheten och förklarar att förhoppningen är att kunna kalla till bön en gång i veckan på fredagar.

– Max tre-fyra minuter. Inte mer, säger han.

Moskén ligger relativt avsides och han tror inte det ska behöva störa någon. Fortsatt gäller dock reglerna i miljöbalken. Störs någon av ljudet från minareten kan man begära att saken prövas, i första hand av kommunens miljö- och hälsoskyddsnämnd. Beslutet skulle kunna öppna för böneutrop från fler moskéer i Sverige. Men Helena Benaouda, ordförande i Sveriges muslimska råd, tror inte på en ström av ansökningar.⁹¹

I *Svenska Dagbladet* framställs böneutropen som ett störande moment. Det inledande citatet är en intervju med Ismail Okur där han betonar att böneutropet är kort. Händelsen beskrivs i detta sammanhang som ett problem och läsaren blir försäkrad om att böneutropen inte ska märkas. Att det talas om att böneutropen möjligtvis kan störa är en naturlig följd av att ljudvolymen kan störa boende i kommunen. Men att ”någon” ska störas är av betydelse av den anledningen att denna ”någon” aldrig personifieras och ingen ”någon” relateras till händelsen för att uttala sig om att ljudvolymen stör. Dessa underförstådda antaganden om att ”någon” eller ”vi” störs av böneutropen signaleras i flera artiklar, men i detta exempel är det direkt uttalat. Därför är det möjligt att konstatera att det finns en dold aktör som existerar utan att komma till tals. Det är vanligt att en överordnad maktposition i ett samhälle inte tydligt uttalas, men ändå verkar, som kulturkategorierna ”vit” eller ”västerländsk”⁹². Den störande ljudvolymen är inte det centrala i de artiklar där kristna relateras till händelsen. I dessa artiklar talas om religion. I de artiklar där politiker relateras till händelsen talas om yttrandefrihet. *Södra Sidan* följer sedan upp nyheten med en hänvisning till *Dagens* utsaga där journalisten skriver ”Politiker är positiva till böneutrop”:

⁹⁰ TT. ”Böneutrop godkänns”. *Sundsvalls Tidning*. 2012-09-28.

⁹¹ Olsson, Erik. ”Böneutrop i Botkyrka? Minareten kan komma att användas vid fredagsbönen”. *Svenska Dagbladet*. 2012-09-28.

⁹² Morrison, Toni. *Mörkt spel: vithet och den litterära fantasin*. Stockholm: Trevi, 1993, passim.

Där ställde sig alla partier, utom Kristdemokraterna, positiva till att ändra detaljplanen från 1994 som inte tillåter utrop.

– Böneutropet är för oss som kyrkklockorna är för kyrkorna, säger Ismail Okur till tidningen Dagen.⁹³

Faircloughs diskursiva praktik belyser hur journalister noterat hur andra journalister har skrivit och därför bör skilda artiklar ses som en kedja⁹⁴. Trots att dessa artiklar är beroende av varandra i en kedja utformar de texterna under olika villkor. I ett vidare perspektiv ryms alla inom ramen för mediernas villkor på marknaden, som exempelvis är rutiner i arbetet och kravet att locka läsare. Detta perspektiv kan också avgränsas till att se villkoren för varje enskild tidning. Tidningar med olika profiler eller med olika täckning har skilda intressen och detta påverkar vad texterna uttrycker. I denna studie finns såväl fackpress, storstadspress, landsortspress, stadsdelspress men även nyhetsbyrå. *TT* är den sakliga nyhetsbyrå som har förmånen att ständigt verka i bakgrunden på medie företag i Sverige och därför fungerar *TT* ofta som den grund som tidningarna lutar sina publicerade medie berättelser på. Det är viktigt att lyfta fram *TT*:s särskilda ställning och på så vis urskilja denna nyhetsbyrå från övriga analyserade medier i denna studie. Men det är lika viktigt att lyfta fram *TT*:s inflytande över samtliga tidningar som presenteras i undersökningen.

Fackpressen i denna studie har kristna intressen som *Dagen* och *Kristdemokraten*, men även här finns en ideologisk skillnad. Tidningen *Dagen*, med kristen grund, har religiösa intressen. Tidningen *Kristdemokraten*, som främst vänder sig till partimedlemmar, har såväl religiösa som politiska intressen. Det är av betydelse i sammanhanget då tidningarna uttrycker sina utsagor baserat på såväl lika som olika uppfattningar. Religion och politik kan flyta samman, men är också två kategorier som kan verka på olika villkor. Dessa två är ideologier som verkar parallellt. Fairclough definierar begreppet ideologi som diskurser som konkurrerar. Denna maktkamp sker omedvetet⁹⁵

Övriga tidningar uttrycker likvärdigt oberoende, men Nerman har en viktig poäng här. Likheten för samtliga, oavsett inriktning, är att skapa en gemenskap. Denna gemenskap kan skapas med såväl intervjuade som läsare och hur detta görs beror på journalisten, vilka journalisten intervjuar, vilka läsare tidningen vänder sig till. Detta är ett medie-vi där journalisten gör allianser⁹⁶. Detta får dock konsekvenser eftersom då någon inkluderas blir någon annan utestängd. Dessa ”vi-relationer” kommer att reproduceras, men i omformulerade versioner. Att mediebranschen är en industri gör att prioriteringen läggs på effektivitet snarare än egen faktaresearch om händelsen. Detta kan relateras

⁹³ Melin Quintana, Mariela. ”Politiker är positiva till böneutrop”. *Södra sidan*. 2012-09-29.

⁹⁴ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, 3ff.

⁹⁵ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, 2 uppl. Harlow: Pearson, 2000

⁹⁶ Nerman, Bengt. *Massmedieretorik*. Stockholm: AWE/Geber 1973, 17ff.

till Nermans tanke om journalistik som en textfabrik⁹⁷.

5.2.3 Jämförelsen böneutrop och kyrkklockor blir en skillnad

Rapporteringen ändrar karaktär över tid. I den första fasen uppger kommunen att böneutrop kan komma att accepteras och i en andra fas handlar rapporteringen om vilka konsekvenser detta böneutrop kan få i ett vidare perspektiv. Det vill säga att böneutrop kan komma att ske på fler ställen och i förlängningen överallt i hela landet. I denna senare fas dyker motsättningen mellan kristna och muslimer upp. Tidningarna började med att jämföra böneutrop och klockringningar för att visa på att religionerna är likvärdiga i ett land med religionsfrihet och att böneutropen inte behöver vara mer störande än de accepterade kyrkklockorna. Men tidningarna formulerar med tiden en motsättning mellan kristendom och islam genom att relatera kristna personer till muslimska böneutrop. Intervjuade personer är kristna och muslimer som ställs emot varandra. Att denna motsättning upprepas i flera medier är en konsekvens av att flera medier väljer att förlita sig på tidigare utsagor istället för att förmedla egna versioner av böneutropen i Botkyrka. I medierna beskrivs till största delen händelsen genom att muslimer och kristna får uttala sig.

Fairclough betonar att i maktrelationer blir någon grupp underordnad och detta får såväl ideologiska som sociala konsekvenser⁹⁸. Den första tidningen i rapporteringen har främst kristna läsare, en direkt konsekvens av att vara en tidning med kristen grund. Dels vänder sig journalisten till sin tänkta läsarkrets, dels formar journalisten en motsättning mellan kristna och muslimer genom att relatera kristna personer till böneutropen. Konsekvenserna blir följande: Då den kristna inkluderas i gemenskap med journalisten blir muslimen, men även andra läsare, exkluderade. Senare medier, utan kristna intressen, skapar inte en tydlig gemenskap med en kristen läsare men däremot märks att muslimer exkluderas. Vidare reproduceras motsättningen genom att journalister fortsätter att relatera kristna personer till händelsen. Den 2 oktober publicerar lokaltidningen *Mitt i Botkyrka/Salem* artikeln ”Förbud mot utrop i moskén olagligt” och där skriver journalisten:

Kristdemokraterna ville avvisa nämndens beslut. Frågan är inte upp till kommunen att bestämma, menar man.

– Vi är inte emot böneutrop, men det är en polisiär fråga. Vill moskén ha böneutrop är det bara att gå till polisen. Att ta upp det här i olika nämnder kostar pengar, säger Stefan Dayne (KD), ledamot i samhällsbyggnadsnämnden.

KD lutar sig mot Botkyrkas lokala ordningsföreskrifter. Här står det att man måste ha tillstånd av polisen för att sprida information, reklam och propaganda med högtalare på offentliga platser.

⁹⁷ Nerman, Bengt. *Massmedieretorik*. Stockholm: AWE/Geber 1973, 32f.

⁹⁸ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, passim.

Men kanske behövs inget tillstånd alls för att börja med böneutrop. Yttrandefriheten kan väga tyngre än lokala bestämmelser.⁹⁹

Några dagar senare, den 9 oktober, skriver lokaltidningen ytterligare en artikel ”Böneutropen en känslig fråga”:

I moskén i Fittja är stämningen uppsluppen efter beskedet att det nuvarande förbudet mot böneutrop är olagligt. Samtidigt vill upprörda Fittjabor ordna stormöte med politiker. Frågan om böneutrop har väckt starka känslor.

- Allahu akbar. Mumlet lyfter mot taket samtidigt som ett 30-tal ryggar böjs ner mot golvet och moskén fylls av prasslet från kläder. Det är middagsbön i Fittja. /.../ Fittjabon Asea reagerade starkt på nyheten. Nu arbetar hon för att få till stånd ett möte med en politiker i Fittjaskolans aula.

- Jag och mina kristna vänner är jätteupprörda. Vi som bor i huset gick runt till varandra när vi hörde nyheten. Vi blev jättemånga som samlades och hade möte, säger hon.

- Ungdomarna är väldigt upprörda och de säger att det kommer att bli konflikter mellan kristna och muslimer. Man blir ju orolig för sina barn.¹⁰⁰

Den dikotomi som uppstår i tidningen *Dagens* första utsaga kan motiveras då *Dagen* själva uppger att de är en tidning med kristen grund och den naturliga följderna är att de journalister som skriver tidningen i första hand vänder sig till kristna läsare. Den kristna betoningen blir dock ett problem då andra medier reproducerar detta genom att fortsätta relatera kristna personer till muslimska böneutrop. I artikeln ”Vi borde få rösta om böneutrop”, *Södra Sidan*, skriver journalisten:

En demokratisk rättighet eller religiös propaganda? Är det någon skillnad på böneutrop och kyrkklockor? Fittjamoskéns medborgarförslag om böneutrop har väckt frågan om vilken plats religion ska ha i det offentliga rummet. Innebär religionsfriheten att alla får uttrycka sin religion när och hur vi vill eller har alla rätt att slippa religiösa budskap? /.../ Men för Fittjabon Kosta Abdulahad väcker förslaget starka känslor. Han har flytt krig och förföljelse på grund av sin kristna tro och säger att han inte vill tvingas lyssna på en muslimsk trosbekännelse här i Sverige.

- Om förslaget går igenom kommer det att bli konflikter här, säger han.¹⁰¹

I samtliga artiklar där kristna och muslimer, personligt berörda, intervjuas är argumentation baserad på känslor. Den ideologi som uttrycks grundas på personliga värderingar. En diskursanalys fokuserar på att få veta under vilka villkor som individer får uttrycka sig och känslor i förhållande till rationalitet synliggör att uttalanden sker under olika premisser i dessa medieberättelser¹⁰². I citatet ovan finns mycket att diskutera. I artikeln gestaltas inte endast en motsats mellan muslimer och kristna (böneutrop och kyrkklockor) utan också mellan demokrati och religion. Demokrati sätts i förhållande till ”rättighet” och religion sätts i förhållande till ”propaganda”.

Vi tycker att vi kan konstatera att ”rättighet” är ett ord med positiv innebörd medan ”propaganda” är ett ord med negativ innebörd, till och med ett starkt laddat ord med negativ innebörd. Böneutrop

⁹⁹ Thorsson, Eric. ”Förbud mot utrop i moskén olagligt”. *Mitt i Botkyrka/Salem*. 2012-10-02.

¹⁰⁰ Thorsson, Eric. ”Böneutropen en känslig fråga”. *Mitt i Botkyrka/Salem*. 2012-10-09.

¹⁰¹ Sjögren, Anna. ”Vi borde få rösta om böneutrop”. *Södra sidan*. 2012-10-13.

¹⁰² Johansson, Anna. *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*. Uppl 1:7. Lund: Studentlitteratur 2005, 83.

liknas, eventuellt, med religiös propaganda. Formuleringen ”slippa religiösa budskap” förstärker journalistens problematiska gestaltningar i artikeln, då ”slippa” är ett värderande ord. Även det kommande ordvalet ”tvingas” i meningen ”inte vill tvingas lyssna på en muslimsk trosbekännelse här i Sverige” förstärker gestaltningen av ett problem. Det valda citatet ”om förslaget går igenom kommer det att bli konflikter här, säger han” bekräftar den dramaturgi som journalisten bygger upp. Böneutropen i Botkyrka är en konflikt. Kosta Abdulahad är en kristen person som uttrycker sig kritiskt mot muslimsk trosbekännelse. Dock finns även här anledning att belysa den postkoloniala teorins idé om att koloniala identiteter förändras, att de inte är fasta. Kosta Abdulahads namn visar att det inte finns en tydlig separation mellan det koloniala förhållandet mellan öst- och västerlänningar. Abdulahad är kristen, vilket innebär att kristen inte nödvändigtvis innebär att vara ursprungligen västerlänning, och ur ett snävare perspektiv: svensk.

Södra Sidan publicerar den 13 oktober även en betydligt sakligare artikel ”Beslut fattas när alla får säga sitt” där journalisten skriver:

- Frågan om böneutrop har väckt stor debatt. Ett beslut kan fattas tidigast i vinter.
- Nu ska vi prata med boende och civilsamhälle, säger Katarina Berggren (S), ordförande i kommunstyrelsen.
  - Vi behöver samla fakta och sakkunskaper om vem det är som har rätt att fatta beslut i frågan. Det kan vara så att det inte är kommunen som äger frågan. Men förutom det rent juridiska är det viktigt att vi har en dialog i kommunen. Vi är 160 nationaliteter och vi behöver prata om hur vi kan leva tillsammans här, säger Katarina Berggren (S).¹⁰³

I denna artikel intervjuas inga personligt berörda utan det är kommunens perspektiv som lyfts fram där argumentation är rationell och saklig. Den ideologi som uttrycks när sådana representanter uttalar sig är dels politiska värderingar, men främst västerländska ideal som demokrati, yttrandefrihet, religionsfrihet och mänskliga rättigheter. Olika maktordningar verkar parallellt med varandra. Som Fairclough konstaterar är diskursordningen summan av de diskurser som används inom en viss social domän¹⁰⁴. I den domän som undersöks i denna studie kan vi urskilja flera olika uppfattningar som både konkurrerar och samverkar med varandra. Tillsammans formar dessa uppfattningar karaktären på hela diskursen.

5.2.4 Betoningar förskjuter händelsens fokus

Tidningen *Dagen* publicerar den 16 oktober ”Utropet om bön som nådde hela Sverige” där journalisten skriver:

---

¹⁰³ Sjögren, Anna. *Beslut fattas när alla får säga sitt. Södra sidan*. 2012-10-13.

¹⁰⁴ Johansson, Anna. *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*, Uppl 1:7. Lund: Studentlitteratur 2005, 32

Klockan är 12.43 och Ergim Ögçem sätter händerna mot öronen, sluter ögonen och ropar ut ett rappt "Allahu akbar". Ett böneutrop han hoppas ska få spridas från moskéns minaret. Det skapar debatt i Sverige. /.../ Fredagsbönen sjungs ut med stark röst, och det korta inledningsropet på arabiska om att "Gud är störst" följs upp av en längre, mer sjungande fras. /.../. Så här går det till, fredag efter fredag. /.../ Enbart en handfull kvinnor är på plats i denna manliga värld, och läktaren som är kvinnoavdelningen får delvis fungera som pressläktare, eftersom flera nyfikna besökare dykt upp. /.../ Att Ismail Okur har församlingen på sin sida märks då Dagens reporter pratar med människor på plats. Bayram Özut heter en ung kille som står och röker innan han går in för rituell tvagning och bön. /.../ En ung svensk kille tycker böneutropet inte alls är bra. Han argumenterar att det gäller att anpassa sig till Sverige när man kommer hit från ett annat land, och tar också upp argumentet att kristna inte har några rättigheter i muslimska länder.¹⁰⁵

Det religiösa utövandet av islam beskrivs med ordval som manliga värld och rituell tvagning. Formuleringen manliga värld syftar till något främmande och journalisten tar distans, vilket synliggör antagandet om att det svenska samhället inte identifierar sig med "att vara en manlig värld" och det är möjligt att konstatera att det svenska samhället då skulle vara något mer än endast manligt, alltså kvinnligt och manligt. Om man tar detta resonemang vidare till svenska värderingar, som jämställdhet, är det möjligt att synliggöra relationen "manlig värld" mot "jämställd värld", där individer som praktiserar islam tillhör den första kategorin och individer som inte praktiserar islam tillhör den senare kategorin. Här uttalas en kulturell skillnad mellan islam och Sverige.

Vidare beskrivs frågan om böneutrop som en konflikt. Dessutom synliggör betoningen svensk två oförenliga kategorier vilka är muslim och svensk. Betoningen svensk används inte konsekvent och dess definition kan ifrågasättas. Vad som är det mest framträdande draget gällande beskrivning av intervjuade är betoningar som saknar relevans för händelsen böneutrop i Botkyrka. Exempel på detta är betoningen kristen som skapar en dikotomi. Konsekvensen är en fiktiv motsättning mellan kristna och muslimer där identiteter har konstruerats i förenklad form. I denna rapportering synliggörs underliggande normer och vad texterna säger får ideologiska konsekvenser med ojämlika maktrelationer som baseras på koloniala och orientaliska tankestrukturer.

5.2.5 Det dominerande temat är konflikten mellan kristna och muslimer

Vad majoriteten av artiklarna säger är att böneutropet i Botkyrka handlar om en konflikt mellan kristna och muslimer. Konflikten kristna mot muslimer är en stabil diskursordning¹⁰⁶. Denna utsaga kan dock ifrågasättas i förhållande till den ursprungliga händelsen. Böneutropet i Botkyrka handlar om ett medborgarförslag där huvudaktörer är Islamiska föreningen och Botkyrka kommun. Diskussionen som förs är ja eller nej mot böneutrop där avgörandet baseras på om ljudvolymen är så hög att den stör andra boende i kommunen. Under tidens gång ändrar dock rapporteringen

¹⁰⁵ Zetterman, Jacob. *Utropet om bön som nådde hela Sverige*. Dagen. 2012-10-16.

¹⁰⁶ Jorgensen Winther, Marianne och Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 76ff.

karaktär där framställningen är en konflikt mellan kristna och muslimer. I sammanhanget måste nämnas att några artiklar kompletteras med faktaruta med historik om vad som har hänt. Dock är karaktären på majoriteten av publicerade artiklar en beskrivning av två grupper i konflikt. I de flesta artiklar som har granskats har det skett en förskjutning från den faktiska händelsen:

medborgarförslaget böneutrop och från de ursprungliga aktörerna: Islamiska föreningen och Botkyrka kommun. Istället har nyheten handlat om böneutrop och kyrkklockor där de främsta aktörerna är två grupper i motsättning. Fairclough talar om att en text inte produceras i ett isolerat vakuum utan att omgivningen påverkar textens karaktär¹⁰⁷. En sådan påverkan är såväl mediernas produktionsvillkor samt samhällets normer. Att journalister formar artiklar utifrån ett drama eller en konflikt, vilket Nerman belyser, är inte något nytt utan allmänt accepterat¹⁰⁸.

5.2.6 Den dominerande utsagan får en motreaktion

Rapportering från Tidningen *Kristdemokraten* belyser att det inte är endast minoriteten muslimer som framställs som stereotyper, utan också kristna personer. Denna tidning börjar skriva om händelsen först i november, men då som en motreaktion till den rapportering som är. Betoning ligger på religionsfrihet och att framhäva att kristna inte är emot muslimer, som viss media har påstått enligt politikern Stefan Dayne som får uttala sig i en av tre nyhetsartiklar i *Kristdemokraten*. *Kristdemokraten* erbjuder en alternativ framställning som inte har synts i medier tidigare under rapporteringen om böneutropen i Botkyrka. Reaktionen mot konflikten mellan kristna och muslimer visar att: diskursordningen blir upplöst¹⁰⁹. I *Kristdemokraten* skrivs tre nyhetsartiklar om händelsen under rubrikerna ”Viktigt att värna religionsfriheten”, ”Ingen kommer att bli störd av böneutropen”, ”Böneutrop är en polisiär fråga”. I dessa artiklar bemöts den förskjutning som har konstruerats. Fokus ligger på att lyfta fram att kristna inte har något emot muslimer. I det första citatet talar kristdemokraten Stefan Attefall. Följande stycken är från tre olika artiklar som alla publicerades den 1 november i *Kristdemokraten*:

– Vår kultur utvecklas hela tiden, och det kommer nya influenser. Men självklart är det kristna kulturarv som präglat Sverige i över tusen år det starkaste. Och så ska det givetvis vara i fortsättningen också.¹¹⁰

Invändigt är kupolen klädd med tusentals sammanfogade små bitar ljusst björkträ.
– Björk, för att vi är muslimer i Sverige, säger Ismail Okur.¹¹¹

¹⁰⁷ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, 3ff.

¹⁰⁸ Nerman, Bengt. *Massmedieretorik*. Stockholm: AWE/Geber 1973, 17ff.

¹⁰⁹ Jorgensen Winther, Marianne och Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 76ff

¹¹⁰ Wilhelmsom, Maria. *Ingen kommer att bli störd av böneutropen*. *Kristdemokraten*. 2012-11-01.

¹¹¹ Wilhelmsom, Maria. *Viktigt att värna religionsfriheten*. *Kristdemokraten*. 2012-11-01.

Stefan Dayne är upprörd över att viss media har försökt få det till att han som kristdemokrat är emot att muslimer får utöva sin religion.¹¹²

”Björk, för att vi är muslimer i Sverige” visar hur något typiskt för svensk kultur förenas med islam. *Dagen* noterar *Kristdemokratens* rapportering och publicerar en ny artikel några dagar senare ”*Samfundsminister försvarar böneutrop i Sverige*”. Journalisten hänvisar i artikeln till *Kristdemokraten* gällande påståenden och reproducerar hela citatet med Stefan Attefall:

Samfundsminister Stefan Attefall (KD) menar i en intervju med *Kristdemokraten* att det är viktigt att värna religionsfriheten. /.../

– Vår kultur utvecklas hela tiden, och det kommer nya influenser. Men självklart är det kristna kulturarv som präglar Sverige i över tusen år det starkaste. Och så ska det givetvis vara i fortsättningen också, säger Stefan Attefall.¹¹³

Detta citat visar att flera diskurser verkar parallellt och det innebär att alla dessa tillsammans utgör en diskursordning. Det sekulära Sverige med demokratiska ideal, det kristna Sverige med religiösa ideal, det kristna Sverige med politiska ideal och det muslimska Sverige med religiösa ideal är samtliga maktordningar som verkar samtidigt. Därför är det hela tiden diskussion om demokratiska rättigheter utifrån sekulära svenska ideal, men också med uttalad hänsyn till yttrandefrihet och särskilt religionsfrihet. Dock är konflikten mellan kristna och muslimer den stabila diskursordningen ända till *Kristdemokratens* motreaktion. Denna reaktion visar att det sker en upplösning av den diskurs som har dominerat, då en ny uppfattning kritiserar en tidigare uppfattning.¹¹⁴ Journalisten sätter samman olika uppfattningar på ett nytt sätt och bidrar till den egna diskursordningens förändringar. Reproducerandet av en dominerande uppfattning bryts¹¹⁵.

Dagen publicerar också ”Viktigt hur kommunen beslutar” den 6 november.¹¹⁶ Avslutningsvis skriver *Södra Sidan* en notis om att ”SD vill ha folkomröstning om böneutrop den 24 november”.¹¹⁷

5.2.7 Maktrelationer uttrycker sig på skilda sätt i olika tidningar

I följande avsnitt presenteras likheter och skillnader mellan olika tidningar och olika undantag lyfts fram. Citaten som resultaten baseras på gällande analys av de 18 granskade artiklarna är utvalda för att visa läsaren hur islam beskrivs, hur muslimer beskrivs, hur ”vi-och-dem-relationer” uttrycks. Resultaten visar att kristna individer och muslimska individer relateras till böneutropen i konflikt.

¹¹² Wilhelmson, Maria. *Böneutrop är en polisiär fråga*. *Kristdemokraten*. 2012-11-01.

¹¹³ Zetterman, Jacob. *Samfundsministern försvarar böneutrop i Sverige*. *Dagen*. 2012-11-06.

¹¹⁴ Jorgensen, Winther Marianne och Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 76ff

¹¹⁵ Jorgensen Winther, Marianne och Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 76ff.

¹¹⁶ Osignerad. *Viktigt hur kommunen beslutar*. *Dagen*. 2012-11-06.

¹¹⁷ Melin Quintana Mariela. *SD vill ha folkomröstning om böneutrop*. *Södra Sidan*. 2012-11-24.

Dessa citat redovisades i kronologisk ordning för att visa läsaren att rapporteringen ändrade karaktär över tid, där den mest förekommande gestaltningen är motsättningen mellan kristna och muslimer. Vi vill dock även redovisa likheter, skillnader och undantag gällande de 18 granskade artiklarna för att nyansera resultatet. *Dagen*, *Tidningarnas Telegrambyrå*, *Sundsvalls tidning*, *Svenska Dagbladet*, *Södra Sidan*, *Mitt i Botkyrka/Salem*, *Kristdemokraten* har skrivit de nyhetsartiklar som studiens empiriska material består av.

Majoriteten av de granskade artiklarna iscensätter en dikotomi som avgränsar islam och muslimer från det svenska samhället. Hur dessa aspekter tar sig uttryck skiljer sig dock mellan olika medier. I längre texter där journalisten ger beskrivningar av miljö, aktörer och personer är värderingar tydligare. I kortare texter är det val av perspektiv som visar maktrelationer. *Dagen* och *Mitt i Botkyrka/Salem* är de som tydligast formar motsatser i sina texter genom att dessa tidningar har gett händelsen betydligt mer utrymme. Många andra medier har skrivit betydligt mindre om händelsen och indirekt låtit såväl *Dagen* som *Tidningarnas Telegrambyrå* ta ansvar för framställningen genom att hänvisa till påståenden eller reproducera hela delar av tidigare skrivna texter.

Vidare finns exempel där motsättningar inte finns i texterna då journalister inte har med kristna aktörer utan endast informerar om händelsen utifrån Botkyrka kommuns perspektiv där politiker får uttala sig om böneutropen. *Södra Sidan* och *Tidningarnas Telegrambyrå* är sådana exempel. Där får Botkyrka kommun behålla sin position som huvudaktör. Även *Svenska Dagbladet* utgör det undantag som inte sätter kristna och muslimer i motsättning. Vad som dock återges även i dessa exempel är att böneutropen beskrivs som ett problem och en konflikt. I sakligare texter finns också dolda aktörer, exempelvis i *Tidningarnas Telegrambyrå*, men också i *Svenska Dagbladet* där artikeln säger att böneutropen stör utan att lyfta fram några konkreta exempel på de personer som är oroliga för att ”ansökningar ska strömma in”. Idén om att böneutropen skulle störa konkretiseras aldrig och trots att det är vad texten påstår finns ingen aktör eller fakta som stödjer den formuleringen. Detta exempel synliggör något underförstått. Vad som har tagits hänsyn till i analyserna är såväl granskning av perspektiv, beskrivning, värderande ordval, vad som påstås, vad som underförstås, vilka normer som uttrycks.

Resultaten kan inte generaliseras då artiklar från samma avsändare kan uttrycka olika saker. Exempelvis är *Södra Sidan* ofta det uppenbara undantaget då ingen läsare exkluderas i deras nyhetsartiklar. I en artikel utmärker sig *Södra Sidan* genom att ge konkret fakta om vad böneutropet innebär. Dock finns det undantag i undantaget. Trots att flertalet artiklar från *Södra Sidan* är märkbart nyanserade sticker artikeln ”Vi borde få rösta om böneutrop” ut då betoningar utan

relevans synliggör värderingar och dikotomier reproduceras¹¹⁸. Poängen är att det finns såväl brister som förtjänster i artiklar skrivna av specifika avsändare. Artiklar från olika tidningar kan skapa exkluderings på olika sätt. I en tidning synliggörs maktrelationen genom ordval. *Mitt i Botkyrka/Salem* beskriver inte individer, utan ett anonymt kollektiv, då de talar om det religiösa utövandet:

I moskén i Fittja är stämningen uppsluppen efter beskedet att det nuvarande förbudet mot böneutrop är olagligt. Samtidigt vill upprörda Fittjabor ordna stormöte med politiker. Frågan om böneutrop har väckt starka känslor.

– Allahu akbar. Mumlet lyfter mot taket samtidigt som ett 30-tal ryggar böjs ner mot golvet och moskén fylls av prasset från kläder. Det är middagsbön i Fittja.¹¹⁹

Svenska Dagbladet sätter inte kristna och muslimska personer i motsättning och beskriver inte det religiösa utövandet med några värderande ordval, däremot underordnas islam det svenska samhället: Moskéns isolerade läge betonas och journalisten försäkrar att ”någon” inte ska störas. Här skapas en maktrelation som är underförstådd.

Moskén ligger relativt avsides och han tror inte det ska behöva störa någon. Fortsatt gäller dock reglerna i miljöbalken. Störs någon av ljudet från minareten kan man begära att saken prövas, i första hand av kommunens miljö- och hälsoskydds nämnd.¹²⁰

5.2.8 Sambandet mellan de granskade artiklarna och det totala urvalet

Intertextualiteten, sammanhanget mellan texterna i det totala urvalet på 85 artiklar, är värd att belysa men att redovisa hänvisningar mellan medier i ett diagram är inte möjligt i denna studie då ingen kvantitativ innehållsanalys har genomförts. I läsning av det totala urvalet med 85 artiklar visar sig att medier hänvisar till varandra.

En särskild form av intertextualitet är där texter tydligare baseras på andra texter, exempelvis genom att direkt hänvisa till dem. *Dagen* är den tidning som andra medier hänvisar till. På så vis är en text del av en kedja där varje text upprepar element från andra texter.¹²¹ I ett senare skede i rapporteringen hänvisar *Dagen* till tidningen *Kristdemokraten*. *Tidningarnas Telegrambyrå* är den nyhetsbyrå som det hänvisas till och flera dubletter baserade på *TT:s* notiser publiceras. Dubletter är artiklar som är exakt likadana, med samma rubrik och skribent, som publiceras i ett flertal medier under samma dag. *Metro* men även lokaltidningar runt om i landet som *Ystads Allehanda* och

¹¹⁸ Sjögren, Anna. *Vi borde få rösta om böneutrop. Södra sidan*. 2012-10-13.

¹¹⁹ Thorsson, Eric. *Böneutropen en känslig fråga, Mitt i Botkyrka/Salem*, 2012-10-09.

¹²⁰ Olsson, Erik. *Böneutrop i Botkyrka? Minareten kan komma att användas vid fredagsbönen*, *Svenska Dagbladet*, 2012-09-28.

¹²¹ Jorgensen Winther, Marianne & Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 77.

Kristianstadsbladet är tre exempel av flera. Medier använder sig av såväl delar som hela texter av *TT:s* notiser. De dubletter som förekommer baseras på *TT*. Gällande radio hänvisades till programmet ”Människor och tro” samt ”P4 Göteborg”. Vidare hänvisas några gånger till sociala medier (främst twitter), bloggar och nyhetssajt på webben. Ibland hänvisas endast till ”andra medier” utan att specifik källa uppges som i exempelvis följande formulering: ”medier skriver att”. De främsta hänvisningarna är dock till annan press och nästan uteslutande är det till *Dagen*. Efter denna tidning är nyhetsbyrån *TT* det medieföretag som hänvisas mest till.

Det finns även en annan form av intertextualitet i dessa nyhetsartiklar som går att urskilja då man läser dem, men som är indirekta hänvisningar. Kommunikativa händelser baseras på tidigare händelser. Ord och formuleringar som har använts tidigare kommer igen.¹²² Jämförelsen böneotrop och kyrkklockor är ett sådant exempel. Betoningen kristen är ett annat. Formuleringen allahu akbar som används för att beskriva islam är också återkommande. Även hela påståenden kommer igen, utan att en direkt hänvisning till tidigare källa görs.

5.3 Deltagare i fokusgrupp sattes ihop i ett snöbollsurval

I detta avsnitt förklaras hur samtalsintervjun med fokusgruppen genomfördes. För att komplettera den diskurs- och textanalys där vi har makten att tolka genomfördes en samtalsintervju med en fokusgrupp med syfte att få mottagarnas perspektiv. Gruppen sattes samman genom ett snöbollsurval där en person har kontaktats från en klass på *Schartaus Handelsinstitut*. Denna person har i sin tur rekryterat bekanta. Gruppen består av tre personer, en man och två kvinnor. Samtliga bor i Stockholm och alla har svensk härkomst. Deltagarna är anonyma av den anledning att de ska kunna tala fritt utan att oroa sig över hur vad de säger kan komma att uppfattas. Intervjun genomfördes på Stockholms stadsbibliotek där deltagarna fick samtala med varandra efter att ha läst 1 artikel. Motivering till den valda artikeln är att den är ur Botkyrkas lokaltidning *Mitt i Botkyrka/Salem* vars intresse är att rapportera oberoende. Artikeln är en längre nyhetsartikel och beskriver såväl miljöer som personer. Journalisten har gjort en nyhet utan direkta hänvisningar, men återanvänder indirekt tidigare påståenden. Samtalet styrs av oss genom att vi ger deltagarna frågor att diskutera, men under samtalet är vi observatörer. Intervjun är inspelad.

5.3.1 Fokusgruppens uppfattningar bekräftar tolkningar från diskurs- och textanalys

Detta avsnitt sammanfattar samtalet mellan fokusgruppen och exempel på citat från de samtalande

---

¹²² Jorgensen Winther, Marianne & Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 77.

anges löpande i text.

Deltagarna i fokusgruppen anser inte att islam beskrivs på något utmärkande sätt. De upplever dock att nyhetsrapporteringen inte berättar om böneutropen utan om en konflikt: ”Jag får en bild utav två personer. Eller två grupper. Det är väldigt tydligt” samt ”Det känns som en konflikt mellan kristna och muslimer”. Vad deltagarna reagerar på är motsättningen mellan kristna och muslimer: ”Kristna är emot muslimer. Så säger artikeln”. De lyfter fram betoningar som saknar relevans och konstaterar att medierna inte har speglat den faktiska händelsen. Deltagarna tycker att det är onödigt att det står att intervjuade personer är kristna, då det skapar två tydliga grupper som inte tycker om varandra, vilka är kristna och muslimer. De säger att kristna beskrivs på ett negativt sätt.

Vidare reagerar deltagarna på att skribenten rabblar fakta som ”känns tagen från annat håll” och därför anser de att artikeln saknar djup och att böneutropen kunde ha förklarats mer konkret. De tycker att journalisten är saklig och informerar om en händelse. Deltagarna får uppfattningen att böneutropen är något som stör. Vidare konstaterar deltagarna att den som har skrivit artikeln är svensk eftersom personen har distans till islam. Ordval i artikeln, samt framställningen av det religiösa utövanandet, anser deltagarna tyder på en okunskap om islam hos journalisten och att det därför finns en tydlig distans: ”Det känns som en väldigt svensk artikel. Det är en svensk som har skrivit den”. På följdfrågan varför de tror att journalisten är svensk svarar deltagarna att det märks att personen som har skrivit artikeln inte är muslim. På frågan vad de tycker om böneutrop svarar deltagarna att alla människor självklart har rätt att utöva sin religion, så länge de inte stör alla andra.

Fairclough säger att texten måste ses i ett större sammanhang¹²³. När deltagarna i fokusgruppen samtalar för de resonemang utifrån traditionella västerländska ideal som syftar till såväl religionsfrihet som yttrandefrihet. Samtliga deltagare konstaterar: ”Självklart ska alla få utöva vilken religion de vill”. I deras resonemang tar också en dominerande norm sig uttryck: ”Så länge det inte stör oss andra”. Dessa värderingar och den norm som fokusgruppen uttrycker finns såväl påstådda som underförstådda i de nyhetsartiklar som har granskats. Båda läsare och journalister verkar i svenska samhällets diskurs och då läsare är del av det samhället bidrar dessa personer till vad texter uttrycker eller kan implicera.

---

¹²³ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, 3.

6. Slutsatser och Diskussion i tematisk disposition

I detta avsnitt presenteras den dominerande utsagan samt den huvudsakliga slutsatsen om hur pressen har rapporterat om böneutropen. Sedan förklaras de resultat som ligger till grund för denna utsaga i en tematisk disposition där olika mellanrubriker signalerar innehållet. Dessa delavsnitt behandlar studiens olika frågeställningar och resultatet relateras till teoretiska utgångspunkter.

6.1 Slutsats

Den första slutsatsen är att böneutropet i Botkyrka gestaltas som en konflikt mellan kristna och muslimer. Den andra slutsatsen är att den utsaga som den första slutsatsen uttrycker inte stämmer överens med den faktiska händelsen. Böneutropet i Botkyrka handlar om ett medborgarförslag där aktörerna är den Islamiska föreningen och Botkyrka kommun. Diskussionen som förs är ja eller nej mot böneutrop där avgörandet baseras på om ljudvolymen är så hög att den stör boende i kommunen. Denna diskussion har dock förts i skuggan av en annan: konflikten mellan kristna och muslimer. Majoriteten av de artiklar som har producerats om böneutropet i Botkyrka har resulterat i en förenkling där två grupper är i konflikt. I flera artiklar som har granskats har det skett en förskjutning från den faktiska händelsen och från de ursprungliga aktörerna. Nyheten har handlat om böneutrop och kyrkklockor där de främsta aktörerna är två grupper i motsättning: muslimer och kristna. Fokus ligger på vilka konsekvenser böneutropen får för det svenska samhället. Människor får bestämda positioner inom diskursens ramar.¹²⁴ Vidare finns även en dold aktör som är svår att definiera men som känns igen då karaktären är motsatsen till muslim, en icke-muslim. Svensk och muslim är kategorier som i flera exempel är två alternativ som inte kan förenas.¹²⁵ Kritisk diskursanalys antar att samhället befäster sociala brister och att det finns ojämlika maktrelationer. Utgångspunkten postkolonial teori förutsätter att problemet är att koloniala tankestrukturer lever kvar i Sverige år 2012. Dessa antaganden öppnar för kritik och därför vill vi betona att vi har lagt fokus på att studera hur samhället hävdar sig vara samt hur det i just denna studie visar sig vara.

6.1.1 Muslim blir motsats till kristen

Frågeställningen om hur islam och muslimer beskrivs i medierna samt om hur ”vi-och dem-relationer” uttrycks. Detta görs med hänsyn till de resultat som visar att kristna och muslimer relateras till böneutropen i motsatt position.

---

¹²⁴ Bergström, Göran & Boréus, Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 358.

¹²⁵ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Uppl 2. Stockholm: Tankekraft 2008, 50

Studiens resultat visar att ”vi-och-dem-relationer” skapas i form av motsatser. Dock kan motsatserna se olika ut då denna relation är föränderlig och komplex. Det finns flera vi och flera dem. De ”vi-och-dem-relationer” som uppstår är inte konstanta och det auktoritära vi är aldrig enhetligt. Det kan skapas ett vi mellan journalist och läsare, mellan journalist och intervjuad, mellan journalist och aktör och mellan olika grupper. Exempelvis skapas ett ”vi muslimerna” i förhållande till ”vi kristna” och vice versa. Det skapas också ”vi sekulära svenskar” i förhållande till ”de muslimerna” eller ”de kristna”. Vidare syns ett ”vi svenskar” i förhållande till ”de muslimerna”. Ibland identifierar sig journalisten med den kristna gruppen. Ibland är journalisten en betraktare på avstånd, den sekulära svensken, som har distans till konflikten som iscensätts mellan kristna och muslimer. Ofta har journalisten en tydligare distans till personer som är muslimer. Den tydligaste ”vi-och-dem-relationen” är dock den mellan muslimer och kristna. Det blir ett vi och ett dem sinsemellan dessa två grupper.

När diskurser skapas kontrolleras människor genom de mekanismer som stänger ute vissa personer. Makt finns alltid i en diskurs, men denna makt utövas inte av ett särskilt subjekt mot ett visst subjekt utan utvecklas i relationen mellan personer. Makten ger möjligheter för vissa men begränsningar för andra.¹²⁶ Faircloughs maktperspektiv handlar om att makten, tankemonopolet, utövas av dominerande grupper mot minoriteter och detta är möjligt att urskilja i resultatet.¹²⁷ Vidare talar Nerman om ett medie-vi som går att urskilja i de granskade artiklarna. Journalisten skapar allianser med såväl läsare som intervjuade personer eller med aktörer i texten.¹²⁸ Det finns texter där ingen står utanför gemenskapen, men det finns också texter där det talas om någon och denna någon står då utanför den allians som skapas. Det är vanligt att medier gör det till sin uppgift att vara solidarisk med läsaren och detta innebär att läsaren ska känna igen sig och uppfatta en gemenskap i de texter som förmedlas.¹²⁹ Dessa aspekter går dock att använda såväl för personer som mot personer.

I flera exempel är det muslimer som blir de som avgränsas från övriga. Då Botkyrka kommun relateras till händelsen beskrivs dessa representanter oftare som aktiva. I flera exempel är muslimer passiva aktörer och personer när de presenteras för läsaren. Flera texter talar inte till minoriteten muslimer då journalister direkt vänder sig till någon som inte praktiserar islam. När journalisten skapar en gemenskap med läsaren är konsekvensen en inkludering som också skapar en

---

¹²⁶ Bergström, Göran & Boréus Kristina. *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 361,

¹²⁷ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson, 2000.

¹²⁸ Nerman, Bengt. *Massmedieretorik*. Stockholm: AWE/Geber 1973, 17ff.

¹²⁹ Ibid.

exkludering. Muslimen har i flera exempel blivit osynlig i ett anonymt kollektiv av ”de andra som inte är som vi”¹³⁰. Dels syns detta i informering av det religiösa utövandet där de artiklar som har detaljerade beskrivningar av islam görs med distans till fenomenet, då journalister ofta inte vänder sig till någon som praktiserar islam. I den gemenskap som uppstår mellan journalist och läsare avgränsas muslimen som någon annorlunda som gör något främmande. Detta kan tyckas vara naturligt då islam faktiskt är en mindre kultur i Sverige som ur historisk synpunkt är kristet. Det problematiska är att muslimer separeras från övriga svenskar och blir ett objekt som det talas om. Då journalister inte tar lika hänsyn till samtliga läsare, även de individer som tillhör en minoritet i Sverige, blir konsekvensen att muslimer blir en form av koloniala subjekt, då de inte verkar på samma villkor som övriga personer.¹³¹

Den ”vi- och dem- relation” som är tydlig är den som gestaltas mellan kristna och muslimer. Gränsdragningen syftar till orientalism, en separation mellan öst och väst som inte kan mötas.¹³² Muslim och kristen blir ett motsatspar genom att dessa personer relateras till händelsen i en konflikt. Dock går det inte att konstatera att kristna nödvändigtvis ursprungligen är svenska, då det förekommer flera betoningar om härkomst och brytningar i språket även om kristna personer. Anledningen kan förklaras med stöd av postkolonial teori då koloniala identiteter omformuleras genom historien, att stereotyperna kristna och muslimer är ett arv från kolonialtiden innebär inte att dessa förenklade bilder ser exakt likadana ut då de förändras i tid och rum.¹³³ Även om dessa förenklade bilder har omformulerats existerar dem. Motsättningen mellan dessa två stereotyper visar sig genom journalisters val av aktörer och personer, vilka attribut dessa tillskrivs samt ur vilken vinkel händelsen framställs. Denna dikotomi är den framträdande i diskursen och är den bas där skillnaden mellan kulturer uttrycks. Konflikten mellan kristna och muslimer är enklare att se då den uttalas och påstås. Vad som inte direkt uttalas kan dock vara än mer intressant att belysa.

6.1.2 Muslim blir motsats till svensk

Följande avsnitt diskuterar frågeställningarna om hur islam och muslimer beskrivs i medierna samt om hur ”vi- och- dem - relationer” uttrycks. Detta görs med hänsyn till de resultat som visar att det finns en dold aktör som avgränsas från muslimer.

Det finns ytterligare en motsättning där aktören är dold. Denna någon är konstruerad av journalister

---

¹³⁰ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2008, 140.

¹³¹ Ibid, 67.

¹³² Ibid, 50fffff.

¹³³ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2006, 20.

som en motsättning till de andra. ”Någon” är svår att definiera och därför ska slutsatser formuleras försiktigt. Vad som går att konstatera är att i samtal med fokusgruppen kommer värderingar upp till ytan. Deltagarna formulerar ”svensk” i avgränsning till ”muslim”. I granskning av artiklar finns också en underförstådd svenskhet. Då denna tolkning sätts i förhållande till fokusgruppens samtal är det möjligt att säga att svenskhet är en uppfattning som ryms inom diskursen. Tankestrukturer i nyhetstexter och i fokusgruppens samtal är underliggande och uttrycks utifrån en överordnad position i samhället¹³⁴.

I de granskade artiklarna avgränsas muslimer från Sverige och att vara svensk. Detta görs genom betoningar, värderande ordval eller underförstådda passager. Det centrala är det underförstådda då fokusgruppen aldrig reflekterar över att de konstaterar att en muslim är en icke-svensk och en svensk en icke-muslim. Här finns anledning att ifrågasätta det vilseledande då dessa två kategorier existerar i artiklar men om de är möjliga var för sig borde de också kunna vara möjligt att vara muslim och svensk.

Här är det möjligt att göra en parallell till Morrisons idé om ”vithet” som norm¹³⁵. Denna hänger också ihop med Loombas resonemang om ”vita västerländska normer”¹³⁶. Dessa resonemang menar att detta är något som ofta uttrycks men sällan syns då det inte uttalas direkt. Nu uttryckte inte deltagarna något om ”vithet” och inga nyhetsartiklar har talat om ”vithet” men ”svenskhet” har en nära relation till en sådan kategori då det svenska samhället är del av den ”vita västvärlden”.

Utestängningar mellan väst och öst har skett sedan långt tillbaka i historien och Loomba menar att kolonialtiden satte igång en sådan relation¹³⁷. Skillnaden idag är att utestängningen inte uttalas direkt utan sker underförstått. Exkluderingen utgår ifrån kulturella skillnader där islam inte kan förenas med västerländsk demokrati¹³⁸. Denna relation mellan muslim och en ”osynlig någon” eller en ”svensk” är svår att greppa, men det finns anledning att belysa några exempel. Den osynliga någon störs av böneutropen, denna osynliga någon är inte muslim, denna osynliga någon känner inte till islam. Gällande vem som definieras som svensk finns ett uppenbart exempel där en journalist betonar att en intervjuad person är svensk och underförstått är övriga icke-svenskar.

Vad som syns i flera exempel är att muslimer är synonym med en icke-svensk och en icke-europé. En svensk blir då en icke-muslim. Detta är det enklaste sättet att förklara den osynliga aktören utan

---

¹³⁴ Morrison, Toni. *Mörkt spel: vithet och den litterära fantasin*. Stockholm: Trevi, 1993, passim.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2008, 24.

¹³⁷ Ibid, 26.

¹³⁸ Löwander, Birgitta (red: Brune, Ylva). *Mörk magi i vita medier*. Uppl 2. Stockholm: Carlsson Bokförlag 2004, 86f.

att dra några förhastade slutsatser om den osynliga ”någon” som är den som avgränsas från ”de andra som utövar böneutropen”. Det sker dock en maktutövning utifrån denna ståndpunkt. Detta syns mer eller mindre i olika tidningar, men det är tydligt att tidningar influeras av andra tidningars val av perspektiv, då den första tidningen som skriver om böneutropen är *Dagen*. Denna tidning vänder sig främst till kristna läsare och därför skapar journalisten en gemenskap med kristna personer. Vidare har journalisten en vinkel där kristna personer relateras till muslimska böneutrop. Då islam framställs är det som något främmande. Även tidningar som inte har kristna intressen upprepar i flera fall detta perspektiv.

6.1.3 Samhällets normer och mediers bestämda villkor påverkar vad texten säger

Detta avsnitt diskuterar frågeställningen om hur utsagor ser ut och varför. Fokus ligger på att belysa vilka diskursordningar som påverkar nyhetsartiklarna.

Den verklighetsbild som medier har erbjudit läsarna har drag av såväl kolonialism som orientalism. Två kulturer kan inte mötas utan separeras från varandra och individer nyanseras inte utan är förenklingar som i flera fall resulterar i stereotyper.¹³⁹ Det finns dock exempel på artiklar där texten i sin helhet har haft mer förtjänster än brister och där resultatet är nyanserat. Då undersökningen ses i sin helhet är det dock tydligt att en utsaga som influeras av det koloniala arvet dominerar.

Om samhällets normer influerar denna konstruktion, vilket Fairclough betonar, vilka konsekvenser får då detta för minoriteter i samhället?¹⁴⁰ Följderna är mer eller mindre omfattande men i flera fall är resultatet en exkludering baserad på kulturella skillnader där islam är det annorlunda och muslimen är ett reproducerat kolonialt subjekt som inte stämmer överens med den västerländska självbilden.

Ett undantag är *Kristdemokraten* som i ett senare skede reagerar på motsättningen mellan kristna och muslimer. Denna tidning belyser att kristna framställs negativt då de är kritiska mot muslimer. *Kristdemokraten* erbjuder läsaren en nyanserad bild av händelsen och avgränsar inte muslimerna från det svenska samhället: ”– Björk, för att vi är muslimer i Sverige, säger Ismail Okur”. Här upplöses den dominerande uppfattningen. Något typiskt svenskt som björk avgränsas inte från något främmande för Sverige, som islam. Tvärtom förenas björk och muslimer i det svenska samhället, vilket innebär: ”att vara svensk” behöver inte vara motsats till ”att vara muslim”.

Huruvida en diskursordning är stabil eller under upplösning kan vi se genom att synliggöra inbördes

¹³⁹ Loomba, Ania. *Kolonialism/Postkolonialism: en introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: Tankekraft 2008. 67.

¹⁴⁰ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2000, passim.

relationer i olika texter. Om en journalist sätter samman olika diskurser på ett nytt sätt bidrar journalisten till den egna diskursordningens förändringar. I *Kristdemokraten* har inte ett statistiskt sätt att se på situationen om böneutropen i Botkyrka reproducerats¹⁴¹.

Undersökningens resultat visar att det svenska samhällets värderingar påverkar vad texter kan uttrycka. Flera maktordningar som ingår i det svenska samhället influerar artiklars utformning och ett sådant exempel är den ram där nyheter formas: pressens produktionsvillkor¹⁴². Mediebranschens arbetsrutiner och även specifika tidningars arbetsvillkor är av betydelse. Dessa diskursordningar verkar parallellt precis som såväl Fairclough som Nerman betonar. Pressens villkor är sammanlänkade med det svenska samhällets normer¹⁴³.

Ur detta vidare perspektiv är det inte lika enkelt att definiera vem som har makten över verklighetsbilden, då journalister producerar texter i en omgivning med bestämda strukturer. I rapporteringen har fakta tryckts ner i en mall och resultatet är en förenklad syn på kristen samt muslimsk kultur som drabbar de personer som inte känner igen sig i mediebilderna¹⁴⁴. Det synsätt som formar dessa förenklade bilder styrs av tolkningar och misstolkningar om andra kulturer¹⁴⁵.

I denna rapportering har såväl muslimer som kristna formats till anonyma kollektiv där den ena gruppen inte kommer överens med den andra. Kristna antas vara emot muslimerna men detta antagande fokuserar på kulturella skillnader och trots att den förutfattade meningen säkert inte hade onda avsikter blir resultatet en form av vardagsrasism där journalisterna står med denna verklighetsbild i sina händer. En specifik bild av islam som kultur, men också kristendom som kultur, projiceras som universellt gällande då det antas att kristna och muslimer inte kan komma överens. Denna idé formas med den västerländska kulturen som förebild. Medier har här makt över tanken då texterna får kontroll över läsares medvetande, föreställningar och uppfattningar¹⁴⁶.

I denna undersökning har vi lagt märke till att nyhetsbyrån *TT* fungerar som en byggsten för nyhetsrapporteringen. Då *TT* följer upp tidningen *Dagens* första artikel om böneutropen i Botkyrka sprids nyheten över landet. Med tanke på att *TT* publicerar tre notiser samma dag, och där dessa notiser når medieföretagen, kan vi tänka oss att tidningarna uppfattade att böneutropen var en viktig

---

¹⁴¹ Jorgensen, Winther Marianne och Phillips, Louise. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur 2000, 76ff

¹⁴² Bergström, Göran & Boréus Kristina. *Textens Mening och Makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*. 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012, 376ff.

¹⁴³ Nerman, Bengt. *Massmediereorik*. Stockholm: AWE/Geber, 1973, 17ff.

¹⁴⁴ Löwander, Birgitta (red Brune, Ylva). *Mörk magi i vita medier*. Uppl 2. Stockholm: Carlsson Bokförlag 2004, 90f.

¹⁴⁵ Morrison, Toni. *Mörkt spel: vithet och den litterära fantasin*. Stockholm: Trevi 1993. 24.

¹⁴⁶ Nord, Lars & Strömbäck, Jesper. *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur 2004, 345.

nyhet att lyfta fram. Det är inte möjligt att konstatera hur nyhetsflödet om böneutropen hade sett ut om inte *TT* hade följt upp *Dagens* utsaga. Men vi vill diskutera möjligheten att allmänheten inte hade fått ta del av händelsen om det inte vore för att *TT* hade valt att informera om böneutropen.

Vi menar att *TT* med de informations-utskick som når Sveriges medieredaktioner har en dominerande ställning inom medieverksamheten. Att omskriva eller referera till *TT*:s material kräver lite arbete. När nyheten om böneutropen sprids över landet förlitar sig de flesta medier på tidigare rapporteringar, alltså *Dagens* och *TT*:s. Nyhetsbyrån sätter agendan genom att andra mediekanaler publicerar *TT*:s material. Efter 27 september skriver *TT* inga fler artiklar om böneutropen men andra medier står för att sprida informationen till svenska läsare. De senare texterna vinklar innehållet efter den ursprungliga rapporteringens dramaturgi genom att fortsatt anspela på motsättningen mellan kristna och muslimer.

Vi kan se att rapporteringen om böneutropen minskar successivt. Till slut försvinner intresset. Om *TT* hade gått ut med ny information gällande böneutropen, hade då nyhetsflödet sett annorlunda ut? Vi kan inte dra några slutsatser om detta men vill väcka funderingar om hur medier gör sig beroende av nyhetsbyrån *TT*:s agerande. Om *TT* hade gått ut med ny information i exempelvis oktober skulle troligen böneutropen vara kvar på agendan. Man kan också fråga sig om *Kristdemokratens* motreaktion fick rapporteringen att upphöra, genom att den uppmålade konflikten kritiserades.

Som vi kan se på minskningen av publicerade artiklar under november slutar tidningar att informera sina läsare om böneutropen. Vi tror att uppfattningen om *TT* som objektiv gör att nyhetsbyrån kan bestämma villkoren för medieberättelser. Genom sitt inflytande i medieverksamheten kan *TT* påverka vilken information som når allmänheten och även i vilken utsträckning information når allmänheten. *TT* kan därför styra aspekter som när, var och hur gällande nyhetsrapporteringen om böneutropen i Botkyrka år 2012.

6.1.4 En bild av verkligheten skapas då texten möter läsaren

Fokusgruppens reaktioner bekräftar att det skapas en konstruerad bild av verkligheten som möter läsaren. Samtalet belyser även de underförstådda normer som uttrycks i granskade artiklar.

Resultaten tycks visa att händelsen har konstruerats och detta bekräftar Nermans idé om journalistik som en textfabrik som producerar berättelser som liknas vid ett drama med huvudroller och

biroller¹⁴⁷. Utsagan är beroende av vilka aktörer journalister väljer att ha med i artiklar. Journalister väljer även citat som stärker dikotomin mellan kristna och muslimer. Dock ska nämnas att journalistik säger att båda sidor ska komma till tals, vilket innebär att det finns en inbyggd dikotomi, ett konfliktskapande, i det journalistiska uppdraget. Men problemet är att de två sidor som kommer till tals ständigt är kristna och muslimer. De Botkyrkabor som uttalar sig om muslimska böneutrop betonas vara kristna. Dessa personer skulle likväl kunna framställas som boende i kommunen som har åsikter om böneutropen, exempelvis att de är emot böneutropen. Den religiösa tillhörigheten kristen är inte relevant men får såväl stor betydelse som stark laddning.

De betoningar och underliggande värderingar som har synliggjort koloniala och orientaliska tankestrukturer beror dock troligen på att journalister är fast i en struktur snarare än att journalisten medvetet gör en värdering. Samhället har strukturer som är dolda men självklara. Därför saknas troligen kunskap, tid och möjlighet att ta hänsyn till dessa aspekter i det vardagliga arbetet som styrs av rutiner. Nord och Strömbäck belyser detta i förklaringen av den teori som menar att medier såväl har makt som är maktlösa. Medier producerar innehållet i en kulturell omgivning som sätter villkoren och medierna kontrolleras inom den ram där nyheterna formas¹⁴⁸. Dock går det i denna studie att konstatera att medier har betydelse när uppfattningar skapas och därmed utövar medierna en viss makt.

Men även läsare har värderingar som kommer upp till ytan då de samtalar om innehållet i en artikel. Samtliga deltagare i fokusgruppen är av samma etnicitet, ur samma sociala bakgrund och ingen av dem är muslim. När deltagarna talar om händelsen reflekterar de inte över det faktum att de konstaterar att denna ”någon svensk” även är ”någon icke-muslim”, samt att ”någon muslim” är ”någon icke-svensk”. De tycker att journalisten är informerande och saklig, då denne talar till någon som inte är insatt och de säger att journalisten talar till dem. I den gemenskap som uppstår mellan journalist och läsare inkluderas ”svenskar” medan den exkluderade gruppen är ”muslimer”. När deltagarna är kritiska över motsättningen som uppstår mellan kristna och muslimer lägger de inte märke till den motsättning som formas under samtalets gång, nämligen den som är mellan svenskar och muslimer. Värderingen som ligger i definitionen svensk förklaras inte utan är underförstådd. Vad deltagarna menar då de säger svensk går inte att konstatera. Vad som går att konstatera är att då deltagarna resonerar om ”svensk” görs en direkt avgränsning till muslimer och här syns den ideologi som syftar till deltagarnas uppfattningar som visar hur de uttrycker sina förhållanden till

---

¹⁴⁷ Nerman, Bengt. *Massmediereorik*. Stockholm: AWE/Geber 1973, 17ff.

¹⁴⁸ Nord, Lars & Strömbäck, Jesper. *Medierna och demokratin*. Lund: Studentlitteratur 2004, 347.

omvärlden¹⁴⁹.

Fokusgruppens resonemang samt nyhetsartiklars information bekräftar hur olika diskurser kan konkurrera och verka utan människors onda avsikter. Journalisten har konstruerat bilder av verkligheten, precis som Nerman säger. Men journalisten har inte konstruerat denna verklighet på egen hand, precis som Fairclough betonar. Det svenska samhället med alla de individer som är del av detta har formulerat villkoren för journalistiken. Poängen med att förstå diskursens makt är att se att det inte är en individ som skapar en text, utan en individ som påverkas av andra individers texter. Vad dessa texter uttrycker är i sin tur påverkade av det omgivande samhälle där de skapas. I detta samhälle cirkulerar än fler individer, institutioner, normer, värderingar, åsikter, antaganden. Därför är det inte endast journalister som står med verklighetsbilden i sina händer, men det är journalister som bär ansvar för förmedlingen av denna.

6.1.5 Studiens resultat bekräftar tidigare forskning

Denna studie visar att verkligheten konstrueras av medier men att journalister inte ensamma bär ansvar för de bilder som formas. Resultatet visar en motsättning mellan kristna och muslimer samt en avgränsning mellan svenskar och muslimer, vilket bekräftar koloniala och orientaliska tankestrukturer i mediebilder i det svenska samhället. Den tidigare forskning som presenterats i denna studie visar att medier ofta producerar för enkla berättelser om verkligheten på bekostnad av minoriteter i samhället. Studien bekräftar en rapportering präglad av stereotyper och antaganden som leder till misstolkningar. Denna studie visar också en motreaktion som nyanserar de berättelser som producerats. Denna motreaktion föds i ett egenintresse då *Kristdemokraten* värnar kristna intressen utifrån ett politiskt perspektiv. Denna tidning bemöter mediernas vinkling av kristnas inställning till muslimska böneutrop. Oavsett vilka skäl motreaktionen formas av är det ett faktum att rapporteringen ändrar sin förenklade karaktär i ett senare skede och resultatet blir nyanserat, trots att rapporteringen i ett tidigare skede präglades av statiska bilder av kulturer.

6.2 Förslag till vidare forskning

En eller flera tidningar med muslimsk profil bör relateras till denna studie då detta perspektiv saknas. En sådan studie skulle komplettera samt kunna jämföras med denna studies resultat för att nyansera mediebilderna gällande böneutropen i Botkyrka. Dessutom hade det i denna studie varit intressant med ytterligare en fokusgrupp som kunde ha satts i förhållande till den grupp som har

---

¹⁴⁹ Fairclough, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. 2 uppl. Harlow: Pearson 2010, passim.

använts. Samtalet i en fokusgrupp kan dra fördel av att deltagarna kommer från samma sociala kontext gällande etnicitet, ålder, bostadsort och så vidare. Deltagarna i denna studies fokusgrupp är svenskar sedan generationer tillbaka vilket innebär att det inte finns tydliga kulturella skillnader mellan dem. Med tanke på de resultat som kom upp i denna fokusgrupp hade det varit intressant att få höra reflektioner från deltagare med annan kulturell bakgrund och då gärna en eller flera som helt eller delvis praktiserar islam. Resultatet hade blivit än mer nyanserat om fler fokusgrupper kunde jämföras. Nu var detta inte möjligt ur tidssynpunkt och dessutom hade studien blivit alltför omfattande. Den fokusgrupp som används är endast ett komplement till den huvudsakliga metoden som är diskurs -och- textanalys. Det går dock inte att förneka att studien exkluderar en betydelsefull läsargrupp som hade varit intressant att höra gällande denna händelse. Därför måste detta hänvisas till fortsatt forskning. Förslaget är att följa upp denna studie men där den huvudsakliga metoden är att jämföra olika fokusgruppers uppfattningar samt utvidga det empiriska materialet för dessa grupper så att läsare får ta del av flera artiklar om böneutropet i Botkyrka.

Källförteckning

Empiriskt material

Det granskade urvalet består av 18 nyhetsartiklar från följande medier: *Dagen*, *Kristdemokraten*, *Mitt i Botkyrka/Salem*, *Sundsvalls Tidning*, *Svenska Dagbladet*, *Södra Sidan*, *Tidningarnas Telegrambyrå*. Dessa listas i kronologisk ordning. *Tidningarnas Telegrambyrås* texter är dock inte tillgängliga för läsare, utan endast för medieföretag.

1. Alvarsson, Rickard. "Nu kan böneutrop snart bli verklighet i Botkyrka", *Dagen*. 2012-09-27.
2. (TT). "Böneutrop från minaret godkänns", *Tidningarnas Telegrambyrå*, 2012-09-27, kl.13:19.
- det finns en dubblett med samma innehåll i notis men publicerad under annan rubrik "Klart för böneutrop", *Tidningarnas Telegrambyrå*, 2012-09-27, kl. 16:13.
3. (TT). "Böneutrop ligger inte bland bostäder", *Tidningarnas Telegrambyrå*, 2012-09-27, kl. 15:23.
4. (TT). "Fakta från förslag till beslut", *Tidningarnas Telegrambyrå*, 2012-09-27, kl.17:16.
5. (TT). "Böneutrop godkänns", *Sundsvalls tidning*, 2012-09-28.
6. Olsson, Erik. "Böneutrop i Botkyrka? Minareten kan komma att användas vid fredagsbönen", *Svenska Dagbladet*, 2012-09-28.
7. Melin Quintana, Mariela. "Politiker är positiva till böneutrop", *Södra Sidan*, 2012-09-29.

8. Thorsson, Eric. "Förbud mot utrop i moskén olagligt", *Mitt i Botkyrka/Salem*, 2012-10-02.
9. Thorsson, Eric. "Böneutropen en känslig fråga", *Mitt i Botkyrka/Salem*, 2012-10-09.
10. Sjögren, Anna. "Vi borde få rösta om böneutrop", *Södra Sidan*, 2012-10-13.
11. Sjögren, Anna. "Beslut fattas när alla får säga sitt", *Södra Sidan*, 2012- 10-13.
12. Zetterman, Jacob. "Utropet om bön som nådde hela Sverige", *Dagen*, 2012-10-16.

13. Wilhelmsom, Maria. "Ingen kommer att bli störd av böneutropen", *Kristdemokraten*, 2012-11-01.
14. Wilhelmsom, Maria. "Viktigt att värna religionsfriheten", *Kristdemokraten*, 2012-11-01.
15. Wilhelmsom, Maria. "Böneutrop är en polisiär fråga", *Kristdemokraten*, 2012-11-01.
16. Zetterman, Jacob. "Samfundsminister försvarar böneutrop i Sverige", *Dagen*, 2012-11-06.
17. Osignerad. "Viktigt hur kommunen beslutar", *Dagen*, 2012-11-06.
18. Melin Quintana, Mariela. "SD vill ha folkomröstning om böneutrop", *Södra Sidan*, 2012-11-24.

Litteratur

Aksoy, Seda, *Turken: Europas "Den Andre"*, Stockholms universitet 2011.

Berggren, Jenny och Fröberg, Peter och Sandberg, David (org: Quick Response), *Reaktion*, Avesta: Pocky 2002.

Bergström, Göran och Boréus Kristina, *Textens Mening och Makt: Metodbok samhällsvetenskaplig text-och diskursanalys*, 3 uppl. Lund: Studentlitteratur 2012.

Brune, Ylva, *Mörk magi i vita medier*, Stockholm: Carlsson 1998.

Brune, Ylva, *Mörk magi i vita medier*, Uppl. 2. Stockholm: Carlsson 1998/2001 (2004).

Esaiasson, Peter, Giljam, Mikael, Oscarsson, Henrik, Wängnerud, Lena. *Metodpraktikan: konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts juridik 2012. (tryckort: Vällingby)

Fairclough, Norman, *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, 2 uppl Harlow: Longman Pearson 2010.

Ghahreman Ashani, Sarang, *Vi och islam: En kritisk diskursanalys av debatten kring islam och muslimer i media*, Linköpings universitet 2006.

Jarrick, Arne och Josephson, Olle, *Från tanke till text – en språkhandbok för uppsatskrivande studenter*, 2 uppl. Lund: Studentlitteratur 1988/1996 (2006).

Johansson, Anna, *Narrativ teori och metod: med livsberättelsen i fokus*, Uppl 1:7 Lund: studentlitteratur 2005.

Jorgensen, Winther, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Lund: Studentlitteratur 2000.

Loomba, Ania, *Kolonialism/Postkolonialism: En introduktion till ett forskningsfält* Stockholm: Tankekraft 2006 (tryckort Finland).

Loomba, Ania, *Kolonialism/Postkolonialism: En introduktion till ett forskningsfält*, 2 uppl Stockholm: Tankekraft 2008 (tryckort Finland).

Morrison, Toni, *Mörkt spel: vithet och den litterära fantasin*, Stockholm: Trevi 1993.

Nerman, Bengt, *Massmedieretorik*, Stockholm: Almqvist & Wiksell 1973.

Nord, Lars & Strömbäck, Jesper, *Medierna och demokratin*, Lund: Studentlitteratur 2004.

Elektroniska källor

Mediearkivet. <https://web.retriever-info.com/services/archive.html> (Hämtad 2013-01-18).

Bilagor

Bilaga 1

Samtliga artiklar i det totala urvalet som redovisas här är 85. Dessa innehåller såväl nyhetstexter som åsiktstexter eller texter som ingår i kategorin annat och därför anges genre efter artikelns rubrik. Osignerad innebär att inget namn står under artikeln, endast hänvisning till tidningen. Beteckningen ”TT” innebär att notisen är signerad med TT vilket innebär nyhetsbyrån *Tidningarnas Telegrambyrå*. Vi skriver TT inom parantes för att visa att signaturen är en nyhetsbyrå och inte en specifik person.

September, 33 artiklar:

1. Rickard Alvarson. ”Nu kan böneutrop snart bli verklighet i Botkyrka”, Nyhet, *Dagen* 2012-09-27
2. (TT). ”Böneutrop från minaret godkänns”, Nyhet, *Tidningarnas Telegrambyrå*, 2012-09-27.
3. (TT). ”(böneutrop5: Ligger inte bland bostäder)”, Nyhet, *Tidningarnas telegrambyrå*, 2012-09-27.
4. (TT). (Bildnotiser torsdag). ”Klart för böneutrop”, Nyhet, *Tidningarnas telegrambyrå*, 2012-09-27.
5. (TT). ”Fakta. Från förslag till beslut”, Nyhet, *Tidningarnas Telegrambyrå*, 2012-09-27.
6. Osignerad. ”Världen runt. Klart för utrop”, Nyhet, *Norran*, 2012-09-28.
7. (TT). ”Vad händer här?” Klart för böneutrop, Nyhet, *Landskrona Posten*, 2012-09-28.
8. (TT). ”Vad händer här? Klart för böneutrop”, Nyhet, *Nordvästra Skånes Tidningar*, 2012-09-28.
9. (TT). ”Klart för böneutrop (Religion)”, Nyhet, *Kristianstadsbladet*, 2012-09-28.
10. (TT). ”Klart för böneutrop (Religion)”, Nyhet, *Ystads Allehanda*, 2012-09-28.
11. (TT). ”Klart för böneutrop (Religion)”, Nyhet, *Trelleborgs Allehanda*, 2012-09-28.
12. Osignerad. ”Röster på Dagen.se”, Annat, *Dagen*, 2012-09-28.
13. Osignerad. ”Mest läst på Dagen.se”, Annat, *Dagen*, 2012-09-28.
14. (TT). ”I Fittja får man ropa Allah”, Nyhet, *VLT*, 2012-09-28.
15. (TT). ”Klart för böneutrop”, Nyhet, *Södermanlands Nyheter*, 2012-09-28.
16. (TT). ”Böneutrop godkänns”, Nyhet, *Sundsvalls tidning*, 2012-09-28.
17. (TT). ”Inget hinder för böneutrop i Fittja”, Nyhet, *Karlskoga Tidning*, 2012-09-28.
18. (TT). ”Inget hinder för böneutrop i Fittja”, Nyhet, *Nya Wermlands-Tidningen*, 2012-09-28.
19. Lars Pedersen + TT. ”Inget hinder för böneutrop i Fittja”, Nyhet, *Enköpingsposten*, 2012-09-28.
20. Pia Svensson. ”Vi ska lyfta frågan” - I Göteborgs moské välkomnas beskedet att böneutrop kan tillåtas, Nyhet, *Göteborgs-posten*, 2012-09-28.
21. Se ovan. ”Snart kan böneutrop höras från moskéerna”, Nyhet, *Metro- Stockholm*, 2012-09-28.
22. Se ovan. ”Snart kan böneutrop höras från moskéerna”, Nyhet, *Metro- Göteborg*, 2012-09-28.
23. Patrick Ekstrand & Anders Göransson. ”Snart kan böneutrop höras från moskéerna”, Nyhet *Metro-Skåne*, 2012-09-28.
24. (TT). ”Inget hinder för böneutrop i Fittja”, Nyhet *Sydöstran*, 2012-09-28.
25. (TT). ”Inget hinder för böneutrop i Fittja”, Nyhet, *Nyheterna*, 2012-09-28.
26. (TT). ”Inget hinder för böneutrop i Fittja”, Nyhet, *Värmlands Folkblad*, 2012-09-28.

27. (TT). ”Inget hinder för böneutrop i Fittja”, Nyhet, *Vimmerby Tidning*, 2012-09-28.
28. (TT). ”Inget hinder för böneutrop i Fittja”, Nyhet, *Linköpings Tidning/Kindaposten*, 2012-09-28.
29. Ledare. ”KD har rätt om böneutrop”, Åsikt, *Aftonbladet*, 2012-09-28.
30. Erik Olsson. ”Böneutrop i Botkyrka? Minareten kan komma att användas vid fredagsbönen”, Nyhet, *Svenska Dagbladet*, 2012-09-28.
31. Mariela Quintana Melin. ”Politiker är positiva till böneutrop”, Nyhet, *Södra Sidan*, 2012-09-29.
32. Mats Lundegård. ”Mats: Äntligen böneutrop!”, Åsikt, *Dagens Nyheter*, 2012-09-30.
33. Osignerad. ”Delade meningar om böneutrop”, Åsikt, *Expressen*, 2012-09-30.

Oktober, 42 artiklar:

1. Ledare Susanna Birgersson. ”Minareter bredvid kyrktorn”, Åsikt, *Dagens Nyheter*, 2012-10-01.
2. Urban Thoms. ”För mig är LeMarcs stapplande - Mest Läst”, Annat, *Dagen*, 2012-10-02.
3. Thore. ”Nästa steg”, Åsikt, *Dagens Nyheter*, 2012-10-02.
4. Osignerad. ”Böneutrop kan tillåtas i staden”, Nyhet, *Mitt i Kista*, 2012-10-02.
5. Osignerad. ”Böneutrop kan tillåtas i staden”, Nyhet, *Mitt i Tensta-Rinkeby*, 2012-10-02.
6. Eric Thorsson. ”Förbud mot utrop i moskén olagligt – nu öppnas möjlighet för böneutrop i Fittja”, Nyhet, *Mitt i Botkyrka/Salem*, 2012-10-02.
7. Hasse Boström. ”Dags för samtal om böneutrop – Vissa begränsningar av religionsfriheten sker alltid”, Åsikt, *Dagen*, 2012-10-02.
8. Osignerad. ”Botkyrka kan få böneutrop”, Nyhet, *8 sidor*, 2012-10-03.
9. Ledarstick. ”Kristdemokraten nr/s.0”, Åsikt, *Kristdemokraten*, 2012-10-04.
10. Ledare. ”Fittjas moské kan bli bönhörd”, Åsikt, *Kyrkans tidning*, 2012-10-04.
11. T L. ”Säg nej till böneutrop från minareter”, Åsikt, *Västerviks-Tidningen*, 2012-10-04.
12. Kristoffer Morén. ”Böneutrop kan bli möjligt i Botkyrka”, Nyhet, *Kyrkans Tidning*, 2012-10-04.
13. Alf Granbäck. ”Låt folket bestämma om vi ska ha böneutropare”, Åsikt, *Sundsvalls tidning*, 2012-10-05.
14. Irina Halling. ”Muddra och spara miljön”,(Claes Thulin. Hur långt sträcker sig religionsfriheten i Sverige? observera: längre ned på sidan), Åsikt, *Kvällsposten*, 2012-10-07.
15. Ledare. ”Kyrkklockor, bönerop och sekulär frihet”, Åsikt, *Barometern*, 2012-10-08.
16. Ledare Per Bauhn. ”Kyrkklockor, bönerop och sekulär frihet”, Åsikt, *Oskarshamnstidningen*, 2012-10-08.
17. Emanuel Ksiazkiewicz. ”Botkyrka har inte tagit ställning om böneutrop”, Åsikt, *Sundsvalls tidning*, 2012-10-08.
18. Isak Betsimon, Deniz Bulduk, Dan Gahnström, Christel Kraupp, Elisabeth Nobuoka Nordin, Bayram Uludag. ”Miljöpartiet i Botkyrka. Självklart att alla religioner får låta”, Åsikt, *Mitt i Botkyrka/Salem*, 2012-10-09.
19. Elizabet. ”Folkomröstning borde ske om böneutropen”, Åsikt, *Mitt i Botkyrka/Salem*, 2012-10-09.
20. Eric Thorsson. ”Böneutropen en känslig fråga”, Nyhet, *Mitt i Botkyrka/Salem*, 2012-10-09.

21. Se ovan. ”Moderatpolitiker rör upp känslor på blogg”, Nyhet, *Sölvesborgs-Tidningen*, 2012-10-10.
22. Se ovan. ”Moderatpolitiker rör upp känslor på blogg”, Nyhet, *Blekinge Läns Tidning*, 2012-10-10.
23. Kristina Olsson & Tobias Fabbeke, ”Moderatpolitiker rör upp känslor på blogg”, Nyhet *Karlshamns Allehanda*, 2012-10-10.
24. Ledare Eric Erfors. ”Det bullrar i Botkyrka”, Åsikt, *Expressen*, 2012-10-10.
25. Anders Nilsson. ”Moderatpolitiker har hamnat i blåsväder”, Nyhet, *Sydöstran*, 2012-10-11.
26. Osignerad. ”Utdrag ur bloggen”, Annat, *Blekinge Läns Tidning*, 2012-10-11.
27. Osignerad. ”Utdrag ur bloggen”, Annat, *Sölvesborgs-Tidningen*, 2012-10-11.
28. Kristina Olsson, Tobias Fabbeke. ”Moderatpolitiker rör upp känslor på blogg”. Nyhet, *Sölvesborgs-Tidningen*, 2012-10-10.
29. Osignerad. ”Det är lite regnigt nu, men annars är det en väldigt trevlig plats”, Nyhet, *Dagens Nyheter*, 2012-10-13.
30. Natalia Kazmierska. ”Ljudet från glassbilen är jobbigare än böneutrop”, Åsikt, *Aftonbladet*, 2012-10-13.
31. Anna Sjögren. ”Beslut fattas när alla har fått säga sitt”, Nyhet, *Södra Sidan*, 2012-10-13.
32. Anna Sjögren. ”Vi borde få rösta om böneutrop”, Nyhet, *Södra Sidan*, 2012-10-13.
33. Erik Olsson. ”Botkyrka ett starkt fäste”, Nyhet, *Svenska Dagbladet*, 2012-10-14.
34. Erik Olsson. ”I Botkyrka växer stödet”, Nyhet, *Svenska Dagbladet*, 2012-10-14.
35. Ledare Erik Helmersson. ”Tron står inte över kritik”, Åsikt, *Dagens Nyheter*, 2012-10-16.
36. Renaz. ”Böneutrop på Kronoparken”, Åsikt, *Värmlands Folkblad*, 2012-10-16.
37. Jacob Zetterman. ”Utropet om bön som nådde hela Sverige”, Nyhet, *Dagen*, 2012-10-16.
38. Ulf Lönnberg. ”Kristdemokraten nr.42/12 s. 22”, Åsikt, *Kristdemokraten*, 2012-10-18.
39. Elisabet Lann. ”Kristdemokraten nr 42/12 s. 3”, Åsikt, *Kristdemokraten*, 2012-10-18.
40. Osignerad. ”En dröm som inte får krossas”, Åsikt, *Södra Sidan*, 2012-10-20.
41. Bo Claesson & Stefan Dayne. ”Kristdemokraten Nr 43/12 s. 31”, Åsikt, *Kristdemokraten*, 2012-10-25.
42. Per Svensson. ”Tala eller ej? Wilders budskap är antingen trivialt eller meningslöst(Kultur)”, Åsikt, *Sydsvenskan* 2012-10-27.

November, 10 artiklar:

1. Maria Wilhelmson. ”Böneutrop är en polisiär fråga”, Nyhet, *Kristdemokraten*, 2012-11-01.
2. Maria Wilhelmson, ” Ingen kommer att bli störd av böneutropen” (reportage), Nyhet, *Kristdemokraten*, 2012-11-01.
3. Maria Wilhelmson, ”Viktigt att värna religionsfriheten”, Nyhet, *Kristdemokraten*, 2012-11-01.
4. Osignerad. ”Viktigt hur kommunen beslutar”, Nyhet, *Dagen*, 2012-11-06.
5. Jacob Zetterman. ”Samfundsminister Attefall försvarar böneutrop i Sverige”, Nyhet, *Dagen*, 2012-11-06.
6. Claes-Göran Bergstrand. ”Böneutrop ett främmande inslag i vår kultur”, Åsikt, *Dagen*, 2012-11-09.

7. Madeleine Christell. "Juridiska frågetecken kring böneutropen ska rätas ut", Nyhet, *Tidningen Hisingen* (Direktpress Göteborg, på webb: 2012-11-09) 2012-11-11.
8. Bengt Erik Lindgren. "Angående reportaget om problem i flyktinghuset", Åsikt, *Mora Tidning*, 2012-11-21.
9. Mariela Quintana Melin. "SD vill ha folkomröstning om utrop", Nyhet, *Södra Sidan*, 2012-11-24.
10. Ledare. "Böneutrop eller klockklang?", Åsikt, *Sändaren*, 2012-11-27.

Bilaga 2

Här presenteras frågor enligt lingvisten Norman Faircloughs modell i den kritiska diskursanalysen.

När frågor ställs direkt till Texten fokuseras på meningsuppbyggnad, ordval samt de tre grammatiska aspekterna: transivitet, nominalisering, modalitet är det centrala.

Syntax, meningarnas uppbyggnad:

Framställs ett vi och dem genom meningars uppbyggnad?

Ordval:

Vilka ordval används i beskrivning av islam som fenomen?

Finns mediala ”islam-symboler”?

Vilka attribut tillskrivs olika aktörer?

- muslimer? – kristna? – personer för böneutrop? – personer mot böneutrop?

Framställs ett vi och dem genom ordval i texten?

Hur kan delar av texten, ordval, tolkas i förhållande till texten som helhet?

Transivitet:

Hur förbinds händelsen med subjekt och objekt?

Utifrån vilket perspektiv berättas händelsen?

Nominalisering:

Vilka substantiv används för att beskriva händelsen?

Är formen så förenklad att det saknas relevanta aktörer gällande händelsen?

Är formen så förenklad att det saknas relevanta handlingar gällande händelsen?

Vilka källor kommer till tals?

Modalitet:

Är det troligt att en person som uttrycker något står bakom vad som uttrycks?

Vilka argument är centrala?

– Är argumentationen moralisk eller rationell?

– Förs argumentationer ur ideologiskt perspektiv?

– Hur uttrycks etnocentriska uttalanden?

Hur kan innehållet tolkas?

– Vilken information presenteras? (vad som påstås)

– Vilken information av relevans nämns inte? (vad som är underförstått)

– Hur formuleras den dominerande normen?

Vad säger texten?

Frågor till ”diskursiv praktik”, som med enklare ord är produktionsvillkoren runt texten:

Hur hänger texterna ihop? Hur påverkar texterna varandra?

Hur påverkas texterna av andra medier?

Berättas händelsen i flera versioner? Berättas händelsen med en utsaga?

Är någon specifik form återkommande, representativ för hur händelsen utformas?

Upprepar texten tidigare utsagor och då bekräftar existerande diskurser?

Vilka diskurser bygger texten/texterna på?

Frågor till ”social praktik”, som med enklare ord är det samhälle där texten skapas:

Bidrar diskussionen/konflikten om böneutropen till en gränsdragning mellan kategorierna muslimen och västerlänningen?

Vilka sociala och kulturella relationer/strukturer ramar in händelsen böneutropen i Botkyrka?

Vilka är inramningens ideologiska, politiska och sociala konsekvenser?

Förstärker eller döljer produktionsvillkoren ojämlika maktförhållanden?

Vilka andra diskurser påverkar denna diskurs?

Bilaga 3

Här presenteras de frågor som ställdes till texterna utifrån massmedieforskaren Bengt Nermans modell ”Textfabriken”.

Vilka är med? Hur beskrivs de?

Hur placeras de intervjuade i förhållande till varandra?

Hur placeras den eller de intervjuade i förhållande till skribenten?

Står skribenten nära, identifierar sig med, den eller de intervjuade? Eller håller avstånd?

Hur relateras aktörer till scenen?

Förekommer tilltal? Förekommer omtal?

Vad för slags attityd, hållning, intar skribenten till:

den intervjuade? till läsaren? till sitt stoff? till sin artikel?

Vad för slags ton använder skribenten?

Är skribenten synlig eller dold?

Hur används ”vi”?

Vem får ansvar för framställningen?

Hur ser ”förslaget” ut?

1. Skribent och läsare har en gemenskap gentemot ett offer som står lägre i social placering.
2. Skribent, offer, läsare är i en stor gemenskap. Ingen står utanför.
3. Skribent och läsare har en gemenskap gentemot ett offer som står högre i social placering.

Bilaga 4

I denna bilaga presenteras de huvudsakliga frågor som ställdes till deltagarna i fokusgruppen. Dock uppkom även naturliga följdfrågor under intervjun. Samtalet är inspelat.

Dessa tre frågor relaterar till Faircloughs ”diskursiva praktik”:

1. Vad vet ni om böneutropet i Botkyrka?
2. Var har ni läst om det förut? Vilken uppfattning har ni fått?
3. Vad handlar böneutropet i Botkyrka om?

Dessa sju frågor relaterar till Faircloughs dimension ”texten”:

1. Hur uppfattar ni innehållet i denna artikel?
2. Vad handlar artikeln om?
3. Hur är artikeln skriven?
4. Hur beskrivs islam?
5. Hur beskrivs muslimer?
6. Vilka andra aktörer eller personer finns i artikeln?
7. Hur uppfattar ni de kristnas roll i artikeln?

Denna fråga relaterar till Nermans modell som belyser relationen mellan skribent, text, läsare:

1. Vad tycker ni om texten?
2. Hur uppfattar ni er relation till skribenten?

Denna fråga relaterar till Faircloughs ”sociala praktik”:

1. Vad tycker ni om att införa böneutrop i Botkyrka?